

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi esitutkintalakia, poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia, sakon ja rikesakon määräämisestä annettua lakia, rangaistusmääräysmenettelystä annettua lakia, rikesakkomenettelystä annettua lakia ja rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annettua lakia sekä oikeusapulakia.

Esityksellä pantaisiin täytäntöön direktiivi oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä.

Esitutkintalain säännöksiä, jotka koskevat epäillyn avustajan läsnäoloa kuulustelussa, täydennettäisiin. Epäillyn avustajan läsnäolo kuulustelussa voitaisiin kieltää vain, jos se olisi välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi. Läsnäolokieltä koskeva päätös voitaisiin saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Esitutkintalakiin otettaisiin lisäksi säännökset avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisesta.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain säännöksiä, jotka koskevat pidätetyn tai kiinni otetun vapaudenmenetyksestä ilmoittamista hänen läheiselleen, täydennettäisiin myös. Ilmoittamista voitaisiin lykätä vain, jos se olisi välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi. Ilmoittamisen lykkäämistä koskeva päätös voitaisiin saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Lakiin otettaisiin myös säännökset alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä ilmoittamisesta hänen huoltajalleen ja sosiaaliviranomaiselle.

Eurooppalaista pidätysmääräystä koskevaan lakiin lisättäisiin säännökset avustajan nimeämisestä luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa ja avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisesta.

Direktiivin täytäntöönpanoon liittyvien ehdotusten lisäksi esitykseen sisältyy ehdotus oikeusapulain muuttamisesta. Oikeusapulakiin lisättäisiin säännös avustajan palkkion korvaamatta jättämisestä, jos asian hoitamisessa on ollut erittäin vakavia avustajasta johtuvia laiminlyöntejä tai puutteita.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 27 päivänä marraskuuta 2016, jolloin direktiivi on pantava jäsenvaltioissa täytäntöön.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
2 NYKYTILA JA SEN ARVIOINTI.....	4
2.1 Avustajadirektiivin täytäntöönpano.....	4
2.2 Avustajan palkkion korvaamatta jättäminen.....	5
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	6
3.1 Avustajadirektiivin täytäntöönpano.....	6
3.2 Avustajan palkkion korvaamatta jättäminen.....	6
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	7
5 ASIAN VALMISTELU.....	7
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	8
1 DIREKTIIVIN SISÄLTÖ JA SEN SUHDE SUOMEN LAINSÄÄDÄNTÖÖN.....	8
2 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	27
2.1 Esitutkintalaki.....	27
4 luku. Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet.....	27
7 luku. Kuulustelut.....	27
8 luku. Ryhmätunnistus.....	29
2.2 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.....	30
2 luku. Säilytystilaan ottaminen.....	30
7 luku. Tapaamiset ja muut yhteydet säilytystilan ulkopuolelle.....	31
2.3 Laki sakon ja rikesakon määräämisestä.....	31
2.4 Laki rangaistusmääräysmenettelystä.....	31
2.5 Laki rikesakkomenettelystä.....	32
2.6 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä.....	32
2.7 Oikeusapulaki.....	33
3 TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET.....	34
4 VOIMAANTULO.....	34
LAKIEHDOTUKSET.....	35
1. Laki esitutkintalain muuttamisesta.....	35
2. Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n ja 7 luvun 1 §:n muuttamisesta.....	37
3. Laki sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta.....	39
4. Laki rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 5 §:n muuttamisesta.....	40
5. Laki rikesakkomenettelystä annetun lain 7 §:n muuttamisesta.....	41
6. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta.....	42
7. Laki oikeusapulain 17 §:n muuttamisesta.....	44
LIITE.....	45
RINNAKKAISTEKSTIT.....	45
1. Laki esitutkintalain muuttamisesta.....	45
2. Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n ja 7 luvun 1 §:n muuttamisesta.....	48
3. Laki sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta.....	50
4. Laki rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 5 §:n muuttamisesta.....	51

HE 99/2016 vp

5. Laki rikesakkomenettelystä annetun lain 7 §:n muuttamisesta.....	52
6. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta.....	53
7. Laki oikeusapulain 17 §:n muuttamisesta.....	55
ASETUSLUONNOS.....	56
Valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 1 luvun 3 §:n muuttamisesta.....	56

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/48/EU oikeudesta käyttää avustajaa rikos-oikeudellisissa menettelyissä ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä sekä oikeudesta saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle osapuolelle ja pitää vapaudenmenetyksen aikana yhteyttä kolmansiin henkilöihin ja konsuliviranomaisiin, jäljempänä *direktiivi* tai *avustajadirektiivi*, annettiin 22 päivänä lokakuuta 2013. Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 27 päivänä marraskuuta 2016.

Direktiivillä määritetään epäillyn tai syytetyn oikeutta avustajaan ja pidätetyn oikeutta yhteydenpitoon koskevat vähimmäisvaatimukset, joita on sovellettava rikosoikeudellisissa menettelyissä koko Euroopan unionin alueella.

Direktiivissä säädetään vähimmäissäännöistä. Direktiivin johdanto-osan kappaleen 54 mukaisesti jäsenvaltiot voivat laajentaa direktiivissä säädettyjä oikeuksia paremman suojan tason tarjoamiseksi.

Oikeusministeriön 1.6.2012 asettama neuvottelukunta luovutti 27.2.2013 ehdotuksensa oikeudenhoidon uudistamisohjelmaksi vuosille 2013—2025. Ohjelmaan sisältyi yhtenä toimenpideehdotuksena tuomioistuimien roolin tehostaminen oikeudenkäyntiavustajien työn laadun valvomisessa. Ohjelman mukaan voimassa oleva sääntely mahdollistaa avustajan palkkion alentamisen tai jopa sen määräämättä jättämisen, mikäli työn laatu ei ole asianmukaista. Neuvottelukunta katsoi kuitenkin, että osana tätä toimenpidettä myös lainsäädäntömuutosten tarvetta on harkittava. Myös oikeusavun kokonaissuunnitelmassa (Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 41/2015) ehdotetaan yhtenä toimenpiteenä lainmuutostarpeiden arvioimista tilanteissa, joissa avustajan työn laatu on heikko.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Avustajadirektiivin täytäntöönpano

Vuoden 2014 alussa voimaan tulleessa esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistuksessa tarkennettiin sääntelyä, joka koskee oikeutta käyttää avustajaa esitutkinnassa. Esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 10 §:n mukaan asianosaisella on oikeus käyttää valitsemaansa avustajaa esitutkinnassa. Rikoksesta epäillylle on ilmoitettava mainitusta oikeudesta siten kuin luvun 16 ja 17 §:ssä säädetään. Esitutkintaviranomaisen on muutenkin selvitettävään rikokseen, rikoksen selvittämiseen ja asianosaisen henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen huolehdittava siitä, että asianosaisen oikeus käyttää avustajaa tosiasiallisesti toteutuu hänen sitä halutessaan ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin sitä edellyttäessä. Esitutkintalain 7 luvussa säädetään avustajan läsnäolosta (7 luku 12 §) ja kysymysten tekemisestä kuulustelussa (7 luku 17 §).

Voimassa olevassa esitutkintalaissa on pitkälti direktiiviä vastaavat säännökset avustajan käytöstä esitutkinnassa. Direktiivissä säädetään kuitenkin esitutkintalakia tarkemmin avustajan

läsnäolon kieltämisen edellytyksistä. Direktiivi edellyttää esitutkintalain täydentämistä myös läsnäolokieltota koskevien oikeussuojakeinojen osalta. Lisäksi direktiivi edellyttää esitutkintalain täydentämistä avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisen osalta.

Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistuksessa tarkennettiin vapaudenmenetyksestä ilmoittamista koskevaa sääntelyä. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 2 luvun 2 §:n mukaan pidätetyn ja kiinni otetun vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava pidätetyn ja kiinni otetun osoituksen mukaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle. Jos ilmoittamisesta on erityistä haittaa rikoksen selvittämiseksi, ilmoittamista pidättämisestä voidaan päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä lykätä enintään kaksi vuorokautta kiinniottamisesta ja ilmoittamista kiinniottamisesta voidaan lykätä tai se voidaan jättää tekemättä.

Esitutkintalain 4 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan rikoksesta epäiltynä kiinni otetulla, pidätyllä tai vangitulla on oikeus pitää yhteyttä avustajaansa tapaamalla, kirjeitse ja puhelimitse siten kuin tutkintavankeuslaissa (768/2005) ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa tarkemmin säädetään. Esitutkintaviranomaisen on huolehdittava siitä, että epäilty ja hänen avustajansa välisen yhteydenpidon luottamuksellisuus turvataan (esitutkintalaki 4 luku 11 § 2 momentti). Vapautensa menettäneen yhteydenpidon rajoittamisesta säädetään pakkokeinolain 4 luvussa.

Edellä mainitut säännökset pääosin täyttävät direktiivin vaatimukset vapautensa menettäneen yhteydenpidon osalta. Direktiivissä säädetään kuitenkin voimassa olevaa lainsäädäntöä tarkemmin muun muassa edellytyksistä, joilla vapaudenmenetyksestä ilmoittamista voidaan lykätä. Direktiivi edellyttää lainsäädännön täydentämistä myös vapaudenmenetyksestä ilmoittamisen lykkäämistä koskevien oikeussuojakeinojen osalta.

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003), jäljempänä *EU-luovuttamislaki*, 20 §:n mukaan luovutettavaksi pyydetyllä on oikeus käyttää avustajaa. Luovutettavaksi pyydetylle on määrätävä puolustaja, jos hän sitä pyytää. Puolustajan määräämisestä viran puolesta samoin kuin puolustajasta muutoin on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvussa säädetään. EU-luovuttamislain 17 §:n mukaan luovutettavaksi pyydetyn säilössä pitämisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä tutkintavankeudesta säädetään.

Edellä mainitut EU-luovuttamislain säännökset täyttävät direktiivin vaatimukset avustajan käyttämisen ja vapautensa menettäneen yhteydenpidon osalta. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei kuitenkaan ole direktiiviä vastaavia säännöksiä avustajan nimeämisestä luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa tai avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisesta.

2.2 Avustajan palkkion korvaamatta jättäminen

Oikeusapulain 17 §:n 4 momentin mukaan muutoksenhakutuomioistuimien voi päättää, että avustajan palkkiota ja kuluja ei korvata valtion varoista, jos muutoksenhakemus on selvästi perusteeton. Pykälän 1 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin muun ohella syistä, joiden perusteella avustajan palkkiota voidaan alentaa. Oikeusavun palkkioperusteista annetun valtioneuvoston asetuksen (290/2008) 9 §:ssä palkkion alentamisperusteena on muun muassa se, että avustaja ei ole tehtävässään noudattanut hyvää asianajotapaa tai osoittanut riittävää ammattitaitoa tai huolellisuutta ja hän on sillä tai muulla tavoin tarpeetto-

masti pitkittänyt oikeudenkäyntiä taikka asian hoitamisessa on muutoin havaittavissa avustajasta johtuvia laiminlyöntejä tai puutteita.

Voimassa olevan lain mukaan avustajan palkkio voidaan jättää kokonaan korvaamatta ainoastaan edellä mainituissa perusteetonta muutoksenhakua koskevissa tilanteissa. Voimassa olevassa laissa ei ole säännöstä avustajan palkkion korvaamatta jättämisestä avustajan työn heikon laadun perusteella.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Avustajadirektiivin täytäntöönpano

Esityksen tavoitteena on panna avustajadirektiivi kansallisesti täytäntöön. Voimassa oleva lainsäädäntö pääosin täyttää direktiivin vaatimukset. Direktiivin täytäntöönpano edellyttää kuitenkin avustajan käyttöä ja vapautensa menettäneen yhteydenpitoa koskevien säännösten täydentämistä.

Esityksellä täydennettäisiin esitutkintalain säännöksiä, jotka koskevat epäillyn avustajan läsnäoloa kuulustelussa. Läsnäolon kieltämistä koskevaa säännöstä tarkennettaisiin siten, että epäillyn avustajan läsnäolo kuulustelussa voitaisiin kieltää vain, jos se olisi välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi. Epäillyllä olisi oikeus saattaa läsnäolon kieltämistä koskeva päätös tuomioistuimen tutkittavaksi. Esitutkintalakiin otettaisiin lisäksi säännökset avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisesta.

Esityksellä täydennettäisiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain säännöksiä, jotka koskevat pidätetyn tai kiinni otetun vapaudenmenetyksestä ilmoittamista hänen läheiselleen. Ilmoittamisen lykkäämistä koskevaa säännöstä tarkennettaisiin siten, että ilmoittamista voitaisiin lykätä vain, jos se olisi välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi. Pidätetyllä tai kiinni otetulla olisi oikeus saattaa ilmoittamisen lykkäämistä koskeva päätös tuomioistuimen tutkittavaksi. Lakiin otettaisiin myös säännökset alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä ilmoittamisesta hänen huoltajalleen ja sosiaaliviranomaiselle.

EU-luovuttamislakiin lisättäisiin säännökset avustajan nimeämisestä luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa ja avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisesta.

3.2 Avustajan palkkion korvaamatta jättäminen

Oikeusapulakiin lisättäisiin säännös avustajan palkkion korvaamatta jättämisestä, jos asian hoitamisessa on ollut erittäin vakavia avustajasta johtuvia laiminlyöntejä tai puutteita. Säännöstä voitaisiin soveltaa poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa avustajan työ on ollut niin heikkolaatuista, että palkkion alentaminen ei ole riittävä seuraamus. Säännös olisi uusi tuomioistuimen käyttöön tarkoitettu keino avustajan työn laadun valvonnassa.

4 Esityksen vaikutukset

Avustajadirektiivin täytäntöönpanoa koskevilla muutosehdotuksilla parannettaisiin rikoksesta epäiltyjen ja syytettyjen oikeusturvaa.

Oikeusapulakiin lisättävä säännös avustajan palkkion korvaamatta jättämisestä olisi uusi keino avustajien työn laadun varmistamisessa. Säännös tulisi käytännössä sovellettavaksi vain harvoin. Säännöksen voidaan kuitenkin arvioida osaltaan parantavan avustajien työn laatua.

Avustajan läsnäolokieltoa ja vapaudenmenetyksen ilmoittamisen lykkäämistä koskevissa tilanteissa uutena oikeussuojakeinona olisi mahdollisuus saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Koska tällaiset tilanteet olisivat käytännössä harvinaisia, tuomioistuimen käsiteltäväksi tulevien asioiden määrä olisi hyvin vähäinen.

Esityksellä ei olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Esityksen ehdotukset eivät merkittävästi vaikuttaisi esitutkintaviranomaisten tai tuomioistuinten tehtäviin tai työmäärään.

5 Asian valmistelu

Hallituksen esityksen luonnos on valmisteltu oikeusministeriössä. Oikeusministeriö pyysi luonnoksesta lausuntoa 24 eri viranomaiselta, yhteisöltä ja asiantuntijalta.

Lausuntopalautteessa suhtauduttiin direktiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotettuihin lainmuutoksiin pääosin myönteisesti. Suurin osa lausunnonantajista piti ehdotettuja lainmuutoksia kannatettavina ja tarpeellisina. Esityksessä ehdotettuja säännöksiä ja niiden perusteluja on eräiltä osin tarkennettu.

Suomen Asianajajaliitto vastusti oikeusapulakiin ehdotettua uutta säännöstä, jonka nojalla avustajan palkkio ja kulut voitaisiin jättää korvaamatta avustajan työn heikon laadun perusteella. Muut lausunnonantajat kannattivat ehdotettua säännöstä. Esityksessä säännöstä on muutettu siten, että se ei koskisi avustajalle aiheutuneita kuluja, vaan ainoastaan avustajan palkkiota. Myös voimassa oleva sääntely palkkion alentamisesta avustajan työn heikon laadun perusteella koskee vain avustajan palkkiota, ei avustajalle aiheutuneita kuluja.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Direktiivin sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön

1 artikla. *Kohde.* Artiklan mukaan direktiivissä säädetään vähimmäissäännöistä, jotka koskevat rikosoikeudellisissa menettelyissä epäillyn tai syytetyn ja eurooppalaisen pidätysmääräysmenettelyn kohteena olevan henkilön oikeuksia käyttää avustajaa, saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle henkilölle sekä pitää vapaudenmenetyksen aikana yhteyttä kolmansiin henkilöihin ja konsuliviranomaisiin.

2 artikla. *Soveltamisala.* Artiklan 1 kohdan mukaan direktiiviä sovelletaan rikosoikeudellisissa menettelyissä epäiltyyn tai syytettyyn siitä lähtien, kun jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset ovat antaneet hänelle virallisella ilmoituksella tai muulla tavoin tiedon siitä, että häntä epäillään tai syytetään rikoksesta, ja siihen saakka, kun kyseinen menettely on saatettu päätökseen. Soveltamisala vastaa tältä osin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan soveltamisalaa.

Artiklan 2 kohdan mukaan direktiiviä sovelletaan 10 artiklan mukaisesti eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan menettelyn kohteena olevaan henkilöön eli etsittyyn siitä lähtien, kun hänet pidätetään täytäntöönpanojäsenvaltiossa.

Esitutkintalain 4 luvun 9 §:n 1 momentissa säädetään, että kun henkilöön kohdistetaan esitutkintatoimenpiteitä, hänelle on mahdollisimman nopeasti ilmoitettava hänen asemansa esitutkinnassa. Jos henkilön asema on vielä epäselvä, häntä voidaan kohdella esitutkinnassa kuultavana (esitutkintalaki 4 luku 9 § 2 momentti). Direktiivin säännöksiä sovelletaan siten siitä lähtien, kun henkilölle edellä mainittujen säännösten nojalla ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta.

Artiklan 1 ja 2 kohta eivät edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 3 kohdan mukaan direktiiviä sovelletaan myös, samoilla 1 kohdassa säädetyillä edellytyksillä, sellaisiin muihin henkilöihin kuin epäiltyihin tai syytettyihin, joista poliisiin tai muun lainvalvontaviranomaisen suorittamien kuulustelujen aikana tulee epäiltyjä tai syytettyjä. Johdanto-osan kappaleessa 21 todetaan, että kun muusta kuin epäillystä tai syytetystä tulee kuulustelun kuluessa epäilty tai syytetty, kuulustelu olisi keskeytettävä välittömästi. Kuulustelua olisi kuitenkin voitava jatkaa, jos kyseiselle henkilölle on kerrottu, että hän on epäilty tai syytetty, ja hän voi käyttää täysimääräisesti tässä direktiivissä säädettyjä oikeuksia.

Esitutkintalain 4 luvun 9 §:n 1 momentin nojalla henkilölle, johon kohdistetaan esitutkintatoimenpiteitä, on mahdollisimman nopeasti ilmoitettava hänen asemansa muuttumisesta (HE 222/2010 vp s. 197). Aseman muuttuminen tulee ottaa heti huomioon, koska henkilön oikeudet esitutkinnassa määräytyvät hänen asemansa mukaan. Jos todistajana kuultavasta henkilöstä tulee kuulustelun aikana rikoksesta epäilty, häneen sovelletaan kaikkia direktiivin epäiltyjä koskevia säännöksiä aseman muuttumisesta lähtien. Kuulustelu on tällöin keskeytettävä ja henkilöä on kuultava uudelleen epäiltynä.

Artiklan 3 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Direktiivin soveltamisalaa on rajattu artiklan 4 kohdan säännöksellä. Kun kyse on vähäisistä rikkomuksista ja jos muu viranomainen kuin tuomioistuin, jolla on toimivalta rikosasioissa,

määrää rangaistuksen, josta on mahdollista valittaa tällaiseen tuomioistuimeen, direktiiviä sovelletaan ainoastaan kyseisessä tuomioistuimessa tällaisen valituksen johdosta käytävään menettelyyn, sanotun kuitenkin rajoittamatta oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Sama soveltuu tilanteeseen, jossa kyse on vähäisistä rikkomuksista, jos rangaistukseksi ei voida määrätä vapaudenmenetystä. Direktiiviä on kuitenkin joka tapauksessa sovellettava, jos epäilty tai syytetty menettää vapautensa. Säännökset jättävät direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle rikesakko- ja rangaistusmääräysmenettelyn.

Rikesakko- ja rangaistusmääräysmenettely on uudistettu sakon ja rikesakon määräämisestä annetulla lailla (754/2010), jäljempänä *sakkomenettelylaki*, jolla kumotaan rikesakkomenettelystä annettu laki (66/1983) ja rangaistusmääräysmenettelystä annettu laki (692/1993). Sakkomenettelylain voimaantulosta säädetään erikseen lailla. Sakkomenettelylaki tulee näillä näkymin voimaan aikaisintaan 1.12.2016. Esityksessä ehdotetaan, että sakkomenettelylakiin tehtäisiin rajaus, jonka mukaan esitutkinta saadaan toimittaa noudattamatta esityksessä ehdotettua uutta esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 2 momentin säännöstä. Koska direktiivin täytäntöönpano-aika päättyy 27.11.2016, esityksessä ehdotetaan, että vastaava rajaus tehdään myös rikesakkomenettelystä annettuun lakiin ja rangaistusmääräysmenettelystä annettuun lakiin. Esitutkintaviranomaisen ilmoitusvelvollisuus avustajan käyttöoikeudesta ei koske näitä summaarisia menettelyitä. Myöskään ehdotetuille uusille avustajasta luopumiseen liittyville säännöksille ei näiden menettelyiden osalta ole tarvetta.

3 artikla. *Oikeus käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä.* Artiklan 1 kohdan mukaan epäillyllä ja syytetyllä on oikeus käyttää avustajaa sellaisena ajankohtana ja sellaisella tavalla, että hän voi käytännössä ja tehokkaasti käyttää puolustautumisoikeuksiaan.

Artiklan 2 kohdan mukaan hänellä on oikeus käyttää avustajaa ilman aiheutonta viivästystä ja joka tapauksessa mistä hyvänsä seuraavasta ajankohdasta alkaen, sen mukaan mikä niistä on aikaisin: a) ennen kuin poliisi tai muu lainvalvonta- tai oikeusviranomainen kuulustelee häntä, b) tutkinta- tai muiden toimivaltaisten viranomaisten suorittaessa tutkintatoimia tai muita todisteiden keräämistoimia 3 kohdan c alakohdan mukaisesti, c) ilman aiheutonta viivästystä vapaudenmenetyksen jälkeen, d) hyvissä ajoin ennen rikosasioissa toimivaltaiseen tuomioistuimeen kutsutun epäillyn tai syytetyksen kuulemista kyseisessä tuomioistuimessa.

Johdanto-osan kappaleen 20 mukaan kuulustelemiseen ei kuulu poliisin suorittama alustava kuulustelu, jonka tarkoitus on henkilöllisyyden toteaminen, aseiden hallussapidon todentaminen tai muu vastaava turvallisuuteen liittyvä seikka taikka sen määrittäminen, olisiko tutkinta aloitettava, esimerkiksi poliisin tienvarsitarkastuksen yhteydessä tai säännöllisissä pistotarkastuksissa silloin, kun epäiltyä tai syytettyä ei ole vielä selvitetty.

Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n mukaan asianosaisella on oikeus käyttää valitsemaansa avustajaa esitutkinnassa. Esitutkintaviranomaisen on muutenkin selvittävään rikokseen, rikoksen selvittämiseen ja asianosaisen henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen huolehdittava siitä, että asianosaisen oikeus käyttää avustajaa tosiasiallisesti toteutuu hänen sitä halutessaan tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisen sitä edellyttäessä. Oikeus käyttää avustajaa koskee myös tutkintatoimia, joissa epäillyn on oltava tai epäilty saa olla läsnä.

Rikoksesta epäillylle on ilmoitettava oikeudesta käyttää avustajaa siten kuin esitutkintalain 4 luvun 16 ja 17 §:ssä säädetään. Kun henkilölle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta, hänelle on viipymättä ja viimeistään ennen hänen kuulemistaan ilmoitettava oikeudesta käyttää valitsemaansa avustajaa. Kun rikoksesta epäilty menettää vapautensa kiinniottamisen, pidättämisen tai vangitsemisen yhteydessä, hänelle on viipymättä ilmoitettava tästä oikeudesta.

Syytetyllä on oikeus käyttää avustajaa tuomioistuinkäsittelyn yhteydessä. Tätä periaatetta ilmentävät muun muassa oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 1 § ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §.

Artiklan 1 ja 2 kohdat eivät siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 3 kohdan a alakohdan mukaan epäillyllä tai syytetyllä on oikeus tavata yksityisesti häntä edustavaa avustajaa ja pitää yhteyttä tämän kanssa, myös ennen poliisin tai muun lainvalvonta- tai oikeusviranomaisen suorittamaa kuulustelua.

Johdanto-osan kappaleen 22 mukaan jäsenvaltiot voivat tehdä käytännön järjestelyjä, jotka koskevat tällaisten tapaamisten kestoa ja tiheyttä, ottaen huomioon menettelyn olosuhteet ja erityisesti asian monimutkaisuus ja sovellettavat menettelyvaiheet. Jäsenvaltiot voivat myös tehdä käytännön järjestelyjä huolehtiakseen erityisesti avustajan ja epäillyn tai syytetyn turvallisuudesta ja turvatoimista paikassa, jossa tällainen tapaaminen järjestetään. Tällaiset käytännön järjestelyt eivät saisi rajoittaa epäillyllä tai syytetyllä olevan, avustajan tapaamista koskevan oikeuden tosiasiallista käyttöä tai olennaista tarkoitusta.

Johdanto-osan kappaleessa 23 on todettu yhteydenpidosta avustajan kanssa, että se voi tapahtua missä vaiheessa tahansa, myös ennen kyseisen avustajan tapaamista koskevan oikeuden käyttöä. Jäsenvaltiot voivat tehdä käytännön järjestelyjä, jotka koskevat tällaisen yhteydenpidon kestoa, tiheyttä ja tapoja, mukaan lukien videokokousten ja muun viestintätekniikan käyttö tällaisen yhteydenpidon toteuttamiseksi. Nämäkään käytännön järjestelyt eivät saisi rajoittaa epäillyllä tai syytetyllä olevan oikeuden tosiasiallista käyttöä tai olennaista tarkoitusta.

Esitutkintalain 4 luvun 11 §:n mukaan rikoksesta epäiltynä kiinniotetulla, pidätetyllä tai vangitulla on oikeus pitää yhteyttä avustajaansa tapaamalla, kirjeitse ja puhelimitse siten kuin tutkintavankeuslaissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa tarkemmin säädetään. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 7 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan vapautensa menettäneellä on aina oikeus ilman aiheutonta viivytystä tavata lain 6 luvun 4 §:ssä tarkoitettu asiamiehensä. Tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan tutkintavangilla on oikeus ilman aiheutonta viivytystä tavata 8 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestä muiden henkilöiden olematta läsnä. Epäillyn yhteydenpidosta asiamiehensä kanssa kirjeitse tai puhelimitse säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 6 luvun 1, 4, 6 ja 7 §:ssä sekä tutkintavankeuslain 8 luvun 1, 4, 6 ja 7 §:ssä.

Alakohdassa edellytetään, että epäillyllä on oltava oikeus tavata avustajaa yksityisesti. Tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:n 1 momentin säännös, jonka mukaan tutkintavangilla on oikeus tavata asiamiestään muiden henkilöiden olematta läsnä, täyttää alakohdan vaatimukset. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 13 luvun 3 §:n 7 kohdan nojalla säännöstä sovelletaan myös poliisin säilyttämiin tutkintavankeihin. Alakohta soveltuu kuitenkin myös muihin vapautensa menettäneisiin epäiltyihin kuin tutkintavankeihin. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 7 luvun 1 §:n 1 momenttia täydennetään tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:n 1 momentin säännöstä vastaavasti siten, että vapautensa menettäneellä on oikeus tavata asiamiestään muiden henkilöiden olematta läsnä. Muilta osin alakohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 3 kohdan b alakohdan mukaan epäillyllä tai syytetyllä on oikeus siihen, että hänen avustajansa on läsnä ja osallistuu tosiasiallisesti hänen kuulusteluunsa. Tällaiseen osallistumiseen olisi sovellettava kansallisen lainsäädännön mukaisia menettelyjä, edellyttäen, että kyseiset menettelyt eivät rajoita kyseessä olevan oikeuden tosiasiallista käyttöä ja olennaista tarkoi-

tusta. Kun avustaja osallistuu kuulusteluun, osallistuminen on kirjattava asianomaisen jäsenvaltion lainsäädännön mukaista kirjaamismenettelyä käyttäen.

Johdanto-osan kappaleen 25 mukaan osallistuminen olisi järjestettävä sellaisten mahdollisten kansallisen lainsäädännön mukaisten menettelyjen mukaisesti, joilla säännellään avustajan läsnäoloa ja osallistumista poliisin tai muun lainvalvontaviranomaisen tai oikeusviranomaisen suorittaman epäillyn tai syytetyn kuulustelun aikana ja tuomioistuinkäsittelyjen aikana. Kuulustelun aikana tai tuomioistuinkäsittelyssä avustaja voi muun muassa kyseisten menettelyjen mukaisesti esittää kysymyksiä, pyytää tarkennuksia ja antaa lausuntoja, jotka olisi kirjattava asianomaisen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti.

Esitutkintalain 7 luvun 12 §:n mukaan asianomaisen avustajalla on oikeus olla läsnä hänen päämiestään kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja kiellä sitä painavista rikostutkinnallisista syistä. Poikkeusmahdollisuutta käsitellään jäljempänä artiklan 6 kohdan yhteydessä.

Esitutkintalain 7 luvun 17 §:n mukaan asianomainen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä voivat kuulustelussa tutkijan luvalla esittää kuulusteltavalle kysymyksiä asian selvittämiseksi. Tutkija saa päättää, että kysymykset on esitettävä hänen välityksellään. Asianomaisella, hänen avustajallaan ja asiamiehellään on muulloinkin oikeus pyytää tutkijaa kysymään kuulusteltavalta asian selvittämiseksi tarpeellisia seikkoja.

Alakohta sallii, että avustajan osallistuminen kuulusteluun järjestetään kansallisen lainsäädännön mukaisten menettelyjen mukaisesti. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei säädetä avustajan osallistumisesta kuulusteluun muutoin kuin kysymysten esittämisen osalta. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan edellä mainittua pykälää täydennettäväksi siten, että avustaja voisi osallistua kuulusteluun myös muulla tavoin, jos päämiehen oikeuksien valvominen sitä edellyttää.

Esitutkintalain 9 luvussa on säännökset kuulustelujen kirjaamisesta ja kuulustelutilaisuuden tallentamisesta. Luvun 1 §:n 2 momentin mukaan kuulustelusta on laadittava kuulustelupöytäkirja. Kuulustelupöytäkirjan tulee antaa luotettava kuva siitä, mitä kuulustelussa on käynyt ilmi (HE 14/1985 s. 37). Luvun 2 §:ssä on säännökset kuulustelupöytäkirjan tarkastamisesta ja korjaamisesta. Valtioneuvoston esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta antaman asetuksen (122/2014) 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädetään velvollisuudesta ottaa kuulustelupöytäkirjaan maininta kuulustelussa läsnä olleista. Lisäksi tarkempia ohjeita kuulustelupöytäkirjan sisällöstä on annettu Poliisihallituksen käsikirjassa kuulustelujen kirjaamisesta (2014).

Avustajan roolia oikeudenkäynnissä säädellään laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa ja oikeudenkäymiskaarissa.

Alakohta ei edellytä lainsäädännön täydentämistä muutoin kuin edellä mainitun esitutkintalain 7 luvun 17 §:n osalta.

Artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaan epäillyllä tai syytetyllä on vähintään oikeus siihen, että hänen avustajansa on läsnä ryhmätunnistus-, vastakkainkuulustelu- ja rikospaikan rekonstruointitilanteissa, jos toimista on säädetty kansallisessa lainsäädännössä ja jos epäillyn tai syytetyn on oltava tai hän saa olla läsnä kyseisen toimen aikana.

Johdanto-osan kappaleen 26 mukaan ryhmätunnistuksella tarkoitetaan tilannetta, jossa epäilty tai syytetty on muiden henkilöiden joukossa, jotta uhri tai todistaja voisi tunnistaa hänet, ja vastakkainkuulustelulla tarkoitetaan tilannetta, jossa syytetty tai epäilty saatetaan yhteen yh-

den tai useamman todistajan tai uhrin kanssa, jos näiden kesken on erimielisyyttä tärkeistä toiseikoista tai kysymyksistä. Kappaleen mukaan jäsenvaltiot voivat tehdä käytännön järjestelyjä, jotka koskevat avustajan läsnäoloa näiden toimien aikana. Tällaiset järjestelyt eivät saisi rajoittaa kyseessä olevien oikeuksien tosiasiallista käyttöä ja olennaista tarkoitusta.

Suomen lainsäädännössä ei ole säännöksiä vastakkainkuulustelusta esitutkinnassa tai rikospaikan rekonstruoinnista. Ryhmätunnistuksesta on säännökset esitutkintalain 8 luvussa. Luvun 3 §:n 2 momentin mukaan tutkija voi sallia asianosaisen, hänen avustajansa tai asiamiehensä ja asianomistajan kanssa hänelle määrätyn tukihenkilön olla läsnä ryhmätunnistuksessa, jolle siitä aiheudu haittaa tunnistamiselle.

Edellä mainitut säännökset täyttävät alakohdan vaatimukset läsnäolo-oikeuden osalta. Poikkeusmahdollisuutta käsitellään jäljempänä artiklan 6 kohdan yhteydessä.

Artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on pyrittävä asettamaan saataville yleistä tietoa, jonka avulla epäillyt tai syytetyt voivat hankkia avustajan helpommin. Niiden on toteutettava tarvittavat järjestelyt sen varmistamiseksi, että vapautensa menettänyt epäilty tai syytetty voi käyttää tosiasiallisesti oikeuttaan avustajaan, jollei hän ole luopunut tästä oikeudesta 9 artiklan mukaisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta avustajan pakollista läsnäoloa koskevien kansallisten säännösten soveltamista.

Johdanto-osan kappaleen 27 mukaan tietoa voitaisiin asettaa saataville esimerkiksi internetissä tai poliisiasemilla saatavilla olevan esitteen avulla, jotta epäiltyjen ja syytettyjen olisi helpompi hankkia avustaja. Jäsenvaltioiden ei kuitenkaan tarvitsisi toteuttaa aktiivisia toimia varmistukseen, että epäillyt tai syytetyt, jotka eivät ole menettäneet vapauttaan, saavat avustajan apua, jos he eivät itse ole järjestäneet avukseen avustajaa. Johdanto-osan kappaleen 28 mukaan jäsenvaltioiden olisi tehtävä tarvittavat järjestelyt sen varmistamiseksi, että vapautensa menettänyt kykenee tosiasiallisesti käyttämään oikeuttaan avustajaan, ellei hän ole luopunut tästä oikeudesta, muun muassa järjestämällä avustaja, jos asianomaisella henkilöllä ei sellaista ole. Nämä järjestelyt voivat tarkoittaa muun muassa sitä, että toimivaltaiset viranomaiset järjestävät avustajan, jonka epäilty tai syytetty voisi valita käytettävissä olevien avustajien luettelosta. Järjestelyihin voisi soveltuvien osin kuulua oikeusapua koskevia järjestelyjä.

Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen on selvitettävään rikokseen, rikoksen selvittämiseen ja asianosaisen henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen huolehdittava siitä, että asianosaisen oikeus käyttää avustajaa tosiasiallisesti toteutuu hänen sitä halutessaan tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisen sitä edellyttäessä. Säännöksen perusteluissa todetaan, että asianosaista olisi tarpeellisessa määrin avustettava avustajan valinnassa (HE 222/2010 vp s. 199). Asianosaiselle voidaan antaa esimerkiksi Suomen Asianajajaliiton luettelo avustajan valitsemista varten (HE 222/2010 vp, s. 198). Lisäksi Suomen Asianajajaliiton internetsivuilla ja oikeus.fi -sivustoilla on ajantasaiset asianajaja- ja oikeudenkäyntiavustajaluettelot. Avustajan käyttöä koskevan oikeuden tosiasiallista toteutumista turvaavat edellä mainitun esitutkintaviranomaisen huolehtimisvelvollisuuden lisäksi muun muassa puolustajan määräystä koskevat säännökset oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa sekä oikeusapulain mukainen oikeusapujärjestelmä.

Artiklan 4 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat poikkeuksellisissa olosuhteissa ja vain ennen oikeudenkäyntiä väliaikaisesti poiketa 2 kohdan c alakohdassa säädetyin oikeuden soveltamisesta, jos epäillyn tai syytetyn maantieteellisesti syrjäisen olinpaikan vuoksi ei ole mahdollista turvata oikeutta käyttää avustajaa ilman aiheetonta viivästystä vapaudenmenetyksen jälkeen.

Suomessa oikeus avustajan käyttöön esitutkinnassa ja oikeudenkäynnin aikana on turvattu ilman maantieteelliseen sijaintiin liittyvää poikkeusmahdollisuutta.

Artiklan 6 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat poikkeuksellisissa olosuhteissa ja vain oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa väliaikaisesti poiketa 3 kohdassa säädettyjen oikeuksien soveltamisesta siltä osin kuin tämä on tapauksen erityisolosuhteet huomioon ottaen perusteltua jommastakummasta seuraavasta pakottavasta syystä: a) jos on kiireellinen tarve ehkäistä henkilön henkeen, vapauteen tai fyysiseen koskemattomuuteen kohdistuvat vakavat haitalliset seuraukset; b) jos tutkintaviranomaisten on välttämätöntä toteuttaa välittömiä toimia, jotta estetään rikosoikeudellisten menettelyjen merkittävä vaarantuminen.

Johdanto-osan kappaleen 32 mukaan jäsenvaltioiden olisi saatava väliaikaisesti poiketa oikeudesta käyttää avustajaa oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa, jos tutkintaviranomaisten on ehdottomasti toteutettava välittömiä toimia, jotta estetään rikosoikeudellisten menettelyjen merkittävä vaarantuminen, erityisesti olennaisten todisteiden tuhoutuminen tai muuttuminen tai todistajiin vaikuttaminen. Tällä perusteella tehdyn väliaikaisen poikkeuksen aikana toimivaltaiset viranomaiset voivat kuulustella epäiltyä tai syytettyä ilman avustajan läsnäoloa edellyttäen, että hänelle on kerrottu, että hänellä on oikeus vaieta, ja hän voi käyttää kyseistä oikeutta, ja että kuulustelu ei vaaranna puolustuksen oikeuksia, mukaan lukien oikeus olla todistamatta itseään vastaan. Kuulustelu voidaan suorittaa ainoastaan sitä varten ja siltä osin kuin se on tarpeen olennaisten tietojen saamiseksi, jotta voidaan estää rikosoikeudellisten menettelyjen merkittävä vaarantuminen. Tämän poikkeuksen väärinkäyttö vahingoittaisi lähtökohtaisesti peruuttamattomasti puolustuksen oikeuksia.

Esitutkintalaissa on rajoitettu artiklan 3 kohdan b alakohdasta ilmenevää oikeutta siihen, että avustaja on läsnä kuulustelussa. Esitutkintalain 7 luvun 12 §:n mukaan asianosaisen avustajalla on oikeus olla läsnä hänen päämiestään kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja kiellä sitä painavista rikostutkinnallisista syistä. Artiklan 6 kohdan b alakohta sallii avustajan läsnäolo-oikeudesta poikkeamisen tutkinnallisista syistä. Alakohdassa tämä poikkeusperuste on kuitenkin määritelty kansallista lainsäädäntöä tarkemmin. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan edellä mainitun säännöksen sanamuotoa tarkennettavaksi siten, että epäillyn avustajan läsnäolo kuulustelussa voidaan kieltää vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi.

Artiklan 6 kohdan b alakohta koskee myös avustajan läsnäolosta poikkeamista ryhmätunnistuksessa. Voimassa olevan esitutkintalain 8 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan tutkija voi sallia asianosaisen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä läsnäolon ryhmätunnistuksessa, jollei siitä aiheudu haittaa tunnistamiselle. Myös tämän säännöksen sanamuotoa ehdotetaan tarkennettavaksi direktiivin edellyttämällä tavalla.

4 artikla. Luottamuksellisuus. Artiklan mukaan epäillyn tai syytetyn ja hänen avustajansa välisen yhteydenpidon luottamuksellisuutta on kunnioitettava käytettäessä direktiivin mukaista oikeutta avustajaan. Artiklan mukaan tällaiseen yhteydenpitoon kuuluvat tapaamiset, kirjeenvaihto, puhelinkeskustelut ja muunlainen kansallisen lainsäädännön perusteella sallittu yhteydenpito.

Johdanto-osan kappaleessa 33 todetaan seuraavaa. Direktiivi ei vaikuta menettelyihin, jotka koskevat tilannetta, jossa on olemassa objektiivisia ja tosiasiallisia seikkoja, jotka antavat aiheutta epäillä, että kyseinen avustaja on osallinen rikokseen yhdessä epäillyn tai syytetyn kanssa. Velvoite kunnioittaa luottamuksellisuutta tarkoittaa sitä, että jäsenvaltioiden olisi pidäytettävä häiritsemästä yhteydenpitoa tai kuuntelemasta sitä. Jos epäilty tai syytetty on menettänyt vapautensa tai on muuten valtion määräysvallassa olevassa paikassa, jäsenvaltioiden olisi hu-

lehdittävä siitä, että yhteydenpitoa koskevissa järjestelyissä taataan ja suojataan luottamuksellisuus. Sanottu ei rajoita vapautensa menettäneiden säilytystiloissa käytettäviä järjestelyjä, joilla estetään luvattomien lähetysten toimittaminen vapautensa menettäneille, kuten kirjeenvaihdon tarkastamista, edellyttäen että tällaiset järjestelyt eivät anna toimivaltaisille viranomaisille mahdollisuutta lukea epäillyn tai syytetyn ja hänen avustajansa välisiä viestejä.

Johdanto-osan kappaleen 34 mukaan direktiivi ei saisi rajoittaa luottamuksellisuuden rikkomista, kun se liittyy toimivaltaisten viranomaisten lailliseen valvontaoperaatioon. Direktiivi ei saisi myöskään rajoittaa Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 4 artiklan 2 kohdan mukaisesti kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi esimerkiksi kansallisten tiedusteluviranomaisten toimesta tehtävää työtä tai työtä, joka kuuluu Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 72 artiklan soveltamisalaan; viimeksi mainitun artiklan mukaan vapauden, turvallisuuden ja oikeuden aluetta koskeva V osasto ei vaikuta niihin velvollisuuksiin, joita jäsenvaltioilla on yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi ja sisäisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Esitutkintalain 4 luvun 11 §:n mukaan rikoksesta epäiltynä kiinniotetulla, pidätetyllä tai vangitulla on oikeus pitää yhteyttä avustajaansa tapaamalla, kirjeitse ja puhelimitse siten kuin tutkintavankeuslaissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa tarkemmin säädetään. Esitutkintaviranomaisen on huolehdittava siitä, että epäillyn ja hänen avustajansa yhteydenpidon luottamuksellisuus turvataan. Viimeksi mainitulla säännöksellä tarkoitetaan lain perusteluiden mukaan muitakin kuin vapautensa menettäneitä epäiltyjä, ja luottamuksen turvaaminen koskee kaikkea esitutkintaviranomaisen vaikutuspiirissä tapahtuvaa epäillyn ja avustajan välistä yhteydenpitoa (HE 222/2010 vp s. 200). Pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua ja teknistä katselua ei saa kohdistaa rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:n 1 tai 3 momentissa tarkoitettuna oikeudellisen avustajansa tai 1 momentissa tarkoitettuna tulkin taikka mainittuun avustajaan 22 §:n 2 momentissa tarkoitettuna suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 6 luvun 4 §:ssä säädetään asiamiehen kanssa käytävän kirjeenvaihdon luottamuksellisuudesta. Saman luvun 7 §:n 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen ja asiamiehen välistä puhelua ei saa kuunnella. Saman lain 7 luvun 1 §:ssä säädetään vapautensa menettäneen oikeudesta aina ilman aiheetonta viivytystä tavata asiamiehensä ilman, että tapaamista saadaan kuunnella. Vastaavat säännökset on otettu tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ään ja 7 §:n 3 momenttiin sekä 9 luvun 4 §:ään.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 7 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan vapautensa menettäneen tapaamista on tarpeellisella tavalla valvottava. Tapaamista voidaan valvoa myös videolaitteilla. Saman pykälän 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen ja muun tapaajan kuin 6 luvun 4 §:ssä tarkoitettuna asiamiehen välistä keskustelua saadaan momentissa säädetyn edellytyksin kuunnella. Asiamiehen ja vapautensa menettäneen välistä tapaamista saadaan siten valvoa mutta ei kuunnella, mikä turvaa direktiivistä johtuvat velvoitteet. Lisäksi asiamiehen ja vapautensa menettäneen välinen tapaaminen voidaan lain 7 luvun 2 §:n mukaan sallia valvomattomana, mitä lainkohdan perusteluissa pidetään lähtökohtana (HE 90/2005 vp s. 88).

Tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:n mukaan tutkintavangilla on oikeus ilman aiheetonta viivytystä tavata 8 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestä muiden henkilöiden olematta läsnä. Tapaamista voidaan valvoa, jos se on välttämätöntä vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka jos tutkintavanki tai asiamies sitä nimenomaisesti pyytää. Valvonta suoritetaan näköyhteyden tai teknisen laitteen avulla tutkintavangin ja asiamiehen välistä keskustelua kuulematta ja tallentamatta. Tapaaminen voidaan tarvittaessa järjestää myös tilassa, jossa tut-

kintavangin ja asiamiehen välissä on rakenteellisia esteitä. Tapaamisen valvonnasta on ennen valvonnan aloittamista ilmoitettava tutkintavangille ja hänen asiamiehelleen. Rakenteellisten esteiden merkitykseen on kiinnitetty huomiota eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä (esim. apulaisoikeusasiamiehen päätös 25.8.2008 Dnro 3287/4/07 ja päätös 25.8.2008 Dnro 531/4/07, jotka koskevat vankeusvankia). Hallituksen esityksessä 45/2014 vp on korostettu, että kokonaan valvomattoman tapaamisen tulee olla pääsääntö ja että edellä mainittuja rakenteellisia esteitä käytettäessä tulee huolehtia siitä, että tapaamisen yhteydessä voidaan käsitellä ja luovuttaa tarpeelliset oikeudenkäyntiasiakirjat vaarantamatta asiamiehen ja vangin tapaamisen luottamuksellisuutta. Näin ollen myös tutkintavangin ja hänen asiamiehensä välisen tapaamisen luottamuksellisuus on voimassa olevassa lainsäädännössä turvattu.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

5 artikla. *Oikeus saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle henkilölle.* Artiklan 1 kohdan mukaan epäillyllä ja syytetyllä on oltava halutessaan oikeus saada tieto vapaudenmenetyksestään ilmoitetuksi ilman aiheutonta viivästystä vähintään yhdelle nimeämälleen henkilölle, kuten sukulaiselle tai työnantajalle. Johdanto-osan kappaleen 35 mukaan vapautensa menettäneellä olisi kyseinen oikeus edellyttäen, ettei tämä vaikuta rajoittavasti häntä koskevan rikosoikeudellisen menettelyn tai muiden rikosoikeudellisten menettelyjen asianmukaiseen kulkuun. Jäsenvaltioiden olisi voitava tehdä tämän oikeuden käyttöä koskevia käytännön järjestelyjä. Tällaiset käytännön järjestelyt eivät saisi rajoittaa tämän oikeuden tosiasiallista käyttöä ja olennaista tarkoitusta.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan tutkintavangille on varattava tilaisuus ilmoittaa läheiselleen tai muulle henkilölle vapaudenmenetyksestään. Saman pykälän 2 momentin mukaan pidätetyn ja kiinni otetun vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava pidätetyn ja kiinni otetun osoituksen mukaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle. Esityksessä ehdotetaan momenttiin lisättäväksi, että ilmoitus on tehtävä ilman aiheutonta viivästystä. Muilta osin artiklan 1 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava, että alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä ja sen syistä ilmoitetaan mahdollisimman pian vanhempainvastuunkantajalle, paitsi jos tämä on vastoin lapsen etua, jolloin asiasta on ilmoitettava jollekin muulle sopivalle aikuiselle. Johdanto-osan kappaleessa 55 todetaan, ettei tämän tarkoituksena ole rajoittaa kansallisen lainsäädännön säännöksiä, jotka edellyttävät, että erikseen määritetyille viranomaisille, laitoksille tai henkilöille, erityisesti lasten suojelusta tai hyvinvoinnista vastaaville viranomaisille, laitoksille tai henkilöille, ilmoitetaan lapsen vapaudenmenetyksestä.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 § soveltuu myös alaikäisen vapaudenmenetyksestä ilmoittamiseen. Esitutkintalain 7 luvun 14 ja 15 §:ssä on säännökset vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolosta kuulustelussa sekä etukäteisestä yhteydenottovelvollisuudesta tällaiseen edustajaan. Erityistä säännöstä velvollisuudesta ilmoittaa viran puolesta, lapsen pyynnöstä riippumatta, lapsen vapaudenmenetyksestä mahdollisimman pian vanhempainvastuunkantajalle ei kuitenkaan ole. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettuun lakiin otettavaksi tätä koskeva säännös (ehdotettu uusi 2 luvun 2 §:n 4 momentti).

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat väliaikaisesti poiketa 1 ja 2 kohdissa säädettyjen oikeuksien soveltamisesta, jos tämä on tapauksen erityisolosuhteet huomioon ottaen perusteltua jommastakummasta seuraavasta pakottavasta syystä: a) jos on kiireellinen tarve ehkäistä henkilön henkeen, vapauteen tai fyysiseen koskemattomuuteen kohdistuvat vakavat haitalliset

seuraukset; tai b) jos on kiireellinen tarve estää tilanne, jossa rikosoikeudelliset menettelyt voisivat merkittävästi vaarantua.

Johdanto-osan kappaleen 35 mukaan oikeudesta olisi voitava väliaikaisesti poiketa rajoitetuissa ja poikkeuksellisissa olosuhteissa, jos se on perusteltua direktiivissä esitetystä pakottavista syistä, jotka johtuvat tapauksen erityispiirteistä. Kun toimivaltaiset viranomaiset harkitsevat tällaista väliaikaista poikkeusta tietyn kolmannen henkilön kohdalla, heidän olisi ensin harkittava, voitaisiinko vapaudenmenetyksestä ilmoittaa jollekin muulle epäillyn tai syytetyn nimeämälle kolmannelle henkilölle.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan silloin, kun ilmoittamisesta on erityistä haittaa rikoksen selvittämiseksi, ilmoittamista pidättämisestä voidaan päälylystään kuuluvan poliisimiehen päätöksellä lykätä enintään kaksi vuorokautta kiinniottamisesta ja ilmoittamista kiinniottamisesta voidaan lykätä tai se voidaan jättää tekemättä. Artiklan 3 kohdan b alakohta sallii ilmoittamisen lykkäämisen tutkinnallisista syistä. Alakohdassa tämä poikkeusperuste on kuitenkin määritelty kansallista lainsäädäntöä tarkemmin. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan edellä mainitun säännöksen sanamuotoa tarkennettavaksi siten, että ilmoittamista voidaan lykätä, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi.

Artiklan 4 kohdan mukaan poikettaessa väliaikaisesti alle 18-vuotiaita koskevassa 2 kohdassa säädetyn oikeuden soveltamisesta on huolehdittava siitä, että lasten suojelusta tai hyvinvoinnista vastaavalle viranomaiselle ilmoitetaan ilman aiheutonta viivästystä lapsen vapaudenmenetyksestä.

Suomessa esitutkintaviranomaiset ilmoittavat aina alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä sosiaaliviranomaiselle, ei pelkästään 4 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa. Ilmoittamisesta ei kuitenkaan säädetä laissa. Esityksessä ehdotetaan, että poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettuun lakiin otetaan tätä koskeva säännös (ehdotettu uusi 2 luvun 2 §:n 4 momentti).

Artikla 6. *Oikeus yhteydenpitoon kolmansien henkilöiden kanssa vapaudenmenetyksen aikana.* Artiklan 1 kohdan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että epäillyillä ja syyteillä, jotka ovat menettäneet vapautensa, on oikeus pitää yhteyttä ilman aiheutonta viivästystä vähintään yhteen nimeämäänsä kolmanteen henkilöön, kuten sukulaiseen.

Artiklan 2 kohdan mukaan tämän oikeuden käyttöä voidaan rajoittaa tai siirtää myöhempään ajankohtaan, ottaen huomioon pakottavat vaatimukset tai oikeasuhtaiset toiminnalliset vaatimukset. Johdanto-osan kappaleen 36 mukaan tällaisiin vaatimuksiin voisi kuulua muun muassa tarve ehkäistä henkilön henkeen, vapauteen tai fyysiseen koskemattomuuteen kohdistuvat vakavat haitalliset seuraukset, tarve estää rikosoikeudellisen menettelyn vaarantuminen, tarve estää rikos, tarve odottaa tuomioistuinkäsittelyä sekä tarve suojella rikoksen uhreja. Kun toimivaltaiset viranomaiset harkitsevat yhteydenpitoa koskevan oikeuden käytön rajoittamista tai sen siirtämistä myöhempään ajankohtaan tietyn kolmannen henkilön kohdalla, heidän olisi ensin harkittava, voisiko epäilty tai syytetty pitää yhteyttä johonkin muuhun nimeämäänsä kolmanteen henkilöön. Jäsenvaltiot voivat tehdä käytännön järjestelyjä, jotka koskevat kolmansien henkilöiden kanssa tapahtuvan yhteydenpidon ajankohtaa, tapoja, kestoja ja tiheyttä, ottaen huomioon tarpeen säilyttää järjestys, turvallisuus ja turvatoimet paikassa, jossa henkilö on vapautensa menettäneenä.

Johdanto-osan kappaleen 55 mukaan jäsenvaltioiden olisi pidätyttävä rajoittamasta yhteydenpitoa kolmanteen henkilöön tai siirtämästä sitä myöhempään ajankohtaan vapautensa menettäneiden epäiltyjen tai syytettyjen lasten kohdalla, erittäin poikkeuksellisia olosuhteita lukuun

ottamatta. Kun sovelletaan myöhempään ajankohtaan siirtämistä, lasta ei kuitenkaan saisi missään tapauksessa pitää eristyksissä, ja hänen olisi sallittava pitää yhteyttä esimerkiksi lasten suojelusta tai hyvinvoinnista vastaavaan laitokseen tai henkilöön.

Voimassa olevassa lainsäädännössä turvataan varsin laajat mahdollisuudet yhteydenpitoon eikä lainsäädäntöä siten ole tarpeen muuttaa. Kirjeenvaihdosta ja puhelusta kolmansien henkilöiden kanssa säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 6 luvussa ja tutkintavankeuslain 8 luvussa. Tapaamisista säädetään ensin mainitun lain 7 luvussa ja viimeksi mainitun lain 9 luvussa. Molemmissa laeissa viitataan yleisinä rajoittamisperusteina pakkokeinolain 4 lukuun, jonka säännökset vastaavat direktiivin 6 artiklan 2 kohdassa säädettyjä vaatimuksia. Lisäksi puhelimen käyttöä koskevista rajoituksista on säädetty poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 6 luvun 6 §:ssä ja tutkintavankeuslain 8 luvun 6 §:ssä, kirjeen ja muun postilähetyksen pidättämisestä ensiksi mainitun lain 6 luvun 5 §:ssä ja viimeksi mainitun lain 8 luvun 5 §:ssä sekä tapaamisen epäämistä ja tapaamiskiellosta ensiksi mainitun lain 7 luvun 3 ja 5 §:ssä. Tutkintavankeuslain 9 luvun 6—8 §:ssä on säännökset tapaamisen keskeyttämisestä, peruuttamisesta ja epäämistä sekä tapaamiskiellosta. Näidenkin rajoitusmahdollisuuksien on katsottava perustuvan direktiivin 6 artiklan 2 kohdan mukaisesti pakottaviin vaatimuksiin tai oikeasuhtaisiin toiminnallisiin vaatimuksiin.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artikla 7. *Oikeus pitää yhteyttä konsuliviranomaisiin.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että vapautensa menettäneellä epäillyllä tai syytetyllä, joka ei ole hänet pidättäneen jäsenvaltion kansalainen, on halutessaan oikeus saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi ilman aiheutonta viivästystä sen valtion konsuliviranomaisille, jonka kansalainen hän on, ja pitää näihin viranomaisiin yhteyttä. Kun epäillyllä tai syytetyllä on kaksi tai useampia kansalaisuuksia, hän voi kuitenkin valita, mille konsuliviranomaisille mahdollisesti ilmoitetaan vapaudenmenetyksestä ja kehen hän haluaa pitää yhteyttä.

Artiklan 2 kohdan mukaan epäillyllä ja syytetyllä on halutessaan oikeus myös ottaa vastaan konsuliviranomaistensa vierailuja, keskustella ja olla kirjeenvaihdossa näiden kanssa sekä oikeus siihen, että nämä järjestävät hänelle oikeudellisen edustuksen, edellyttäen, että nämä viranomaiset hyväksyvät sen.

Artiklan 3 kohdan mukaan artiklassa säädettyjen oikeuksien käyttämistä voidaan säännellä kansallisessa lainsäädännössä tai kansallisissa menettelyissä edellyttäen, että kyseinen lainsäädäntö ja kyseiset menettelyt mahdollistavat niiden tarkoitusten täyden toteutumisen, joita varten nämä oikeudet ovat olemassa.

Direktiivin johdanto-osan kappaleessa 37 viitataan konsulisuhteita koskevan Wienin vuoden 1963 yleissopimuksen 36 artiklaan, jonka mukaan valtioilla on oikeus pitää yhteyttä kansalaisiinsa, ja todetaan, että tässä direktiivissä annetaan vastaava oikeus vapautensa menettäneille epäillyille tai syytetyille heidän niin halutessaan. Suomi on ratifioinut yleissopimuksen (SopS 49—50/1980). Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa ja tutkintavankeuslaissa on yleissopimuksen 36 artiklaa vastaavat säännökset vapautensa menettäneen epäillyn tai syytetyksen oikeudesta olla yhteydessä kotimaataan edustavaan diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon.

Direktiivin 7 artiklan 1 kohta vastaa yleissopimuksen 36 artiklan 1 kappaleen b kohtaa, jonka mukaan vastaanottajavaltion viranomaisten tulee viipymättä ilmoittaa lähettjävaltion konsuliedustustolle, jos sen toimipiirissä tämän valtion kansalainen pidätetään, toimitetaan vanki-

HE 99/2016 vp

laan tai määrätään tutkintavankeuteen taikka hänen vapautensa muulla tavoin riistetään, jos hän ilmoittamista pyytää.

Direktiivin 7 artiklan 2 kohta vastaa yleissopimuksen 36 artiklan 1 kappaaleen c kohtaa, jonka mukaan konsulivirkamiehellä on oikeus käydä tapaamassa vankilassa tai tutkintavankeudessa olevaa tai vapautensa muulla tavoin menettänyttä lähettäjävaltion kansalaista, keskustella ja käydä kirjeenvaihtoa hänen kanssaan sekä hankkia hänelle oikeusavustajia. Konsuliviranomaisten ei kuitenkaan tule ryhtyä toimenpiteisiin vankilassa tai tutkintavankeudessa olevan tai muulla tavoin vapautensa menettäneen kansalaisen puolesta, jos hän nimenomaisesti sitä vastustaa.

Direktiivin 7 artiklan 3 kohta vastaa yleissopimuksen 36 artiklan 2 kappaletta, jonka mukaan oikeuksia käytettäessä on otettava huomioon vastaanottajavaltion lait ja määräykset, kuitenkin sillä edellytyksellä, että näiden lakien ja määräysten täytyy sallia artiklan päämäärien täydellinen toteuttaminen.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 7 luvun 6 §:ssä säädetään yleissopimuksen 36 artiklan mukaisesti, että ulkomaalaisella vapautensa menettäneellä on oikeus olla yhteydessä hänen kotimaataan edustavaan diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon. Yhteydenpidolla tarkoitetaan kirjeenvaihtoa, tapaamista ja keskusteluja. (HE 90/2005 vp s. 89) Velvollisuudesta ilmoittaa ulkomaalaiselle vapautensa menettäneelle pykälässä tarkoitetuista oikeuksista säädetään lain 2 luvun 3 §:ssä. Säännöksen perustelujen mukaan poliisin olisi ilmoitettava edustustolle vapautensa menettäneen ottamisesta poliisin säilytettäväksi, jos vapautensa menettänyt sitä haluaisi (HE 90/2005 vp s. 67). Tutkintavankeuslain 9 luvun 12 §:ssä ja 2 luvun 3 §:ssä on vastaavat säännökset ulkomaalaisen tutkintavangin osalta. Esitutkintalain 4 luvun 17 §:n 2 momentin mukaan ulkomaalaiselle vapautensa menettäneelle on viipymättä ilmoitettava oikeudesta siihen, että vapaudenmenetyksestä ilmoitetaan hänen kotimaataan edustavaan diplomaattiseen tai konsuliedustustoon.

Edellä mainitut säännökset vastaavat direktiivin 7 artiklan 1 ja 2 kohdan vaatimuksia.

Yhteydenpitoa konsuliviranomaisten kanssa on mahdollista rajoittaa pakkokeinolain 4 luvun perusteella. Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n nojalla kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön voidaan rajoittaa, jos on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa tutkintavankeuslain 9 luvun 12 §:ssä tarkoitetun edustuston kanssa voidaan kuitenkin rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä.

Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n säännöstä edeltäneen vanhan pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:n perustelujen mukaan yhteydenpidon rajoittaminen edustuston kanssa saattaisi erityisen painavista syistä olla tarpeen esimerkiksi vakoilua tutkittaessa (HE 263/2004 vp s. 234). Pakkokeinolain 4 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä.

Edellä mainittujen säännösten nojalla yhteydenpitoa edustuston kanssa voidaan poikkeuksellisissa tilanteissa lyhytaikaisesti rajoittaa. Direktiivin 7 artiklan 1 kohdan mukaan oikeus yhteydenpitoon tulee antaa ilman aiheetonta viivästystä. Koska artiklan 3 kohta lisäksi sallii, että artiklassa säädettyjen oikeuksien käyttämisestä voidaan säännellä kansallisessa lainsäädännössä, voimassa olevan lainsäädännön voidaan myös yhteydenpidon rajoittamisen osalta katsoa vastaavan direktiivin vaatimuksia.

8 artikla. *Väliaikaisten poikkeuksien soveltamista koskevat yleiset edellytykset.* Artiklan 1 kohdan mukaan edellytykset koskevat 3 artiklan 5 tai 6 kohdan ja 5 artiklan 3 kohdan mukaisia väliaikaisia poikkeuksia. Poikkeusten on a) oltava oikeasuhteisia eivätkä ne saa ylittää sitä, mikä on välttämätöntä; b) oltava ajallisesti tiukasti rajoitettuja; c) oltava sellaisia, että ne eivät perustu yksinomaan väitetyn rikoksen lajiin tai vakavuuteen; ja d) oltava sellaisia, että ne eivät vaaranna menettelyn yleistä oikeudenmukaisuutta.

Johdanto-osan kappaleen 38 mukaan jäsenvaltioiden olisi selvästi esitettävä kansallisessa lainsäädännössään perusteet ja kriteerit väliaikaisille poikkeuksille tämän direktiivin nojalla myönnettyistä oikeuksista, ja niiden olisi käytettävä näitä väliaikaisia poikkeuksia rajoitetusti. Kaikkien tällaisten väliaikaisten poikkeusten olisi oltava oikeasuhteisia ja ajallisesti tiukasti rajoitettuja, niiden ei olisi perustuttava yksinomaan väitetyn rikoksen lajiin tai vakavuuteen eivätkä ne saisi vaarantaa menettelyn yleistä oikeudenmukaisuutta.

Esitutkintalain 7 luvun 12 §:n ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n säännökset täyttävät kohdassa tarkoitettut yleiset edellytykset poikkeusten soveltamiselle. Esityksessä ehdotetaan lisäksi mainittujen säännösten sanamuotojen tarkentamista muun muassa siten, että poikkeuksia voidaan soveltaa vain, jos se on välttämätöntä.

Artiklan 1 kohta ei näin ollen edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 2 kohdan mukaan väliaikainen poikkeaminen avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta 3 artiklan 5 kohdan tai 6 kohdan nojalla voidaan sallia ainoastaan tapauskohtaisesti tehdyllä asianmukaisesti perustellulla päätöksellä, jonka tekee joko oikeusviranomainen tai muu toimivaltainen viranomainen edellyttäen, että tällainen päätös voidaan saattaa oikeudelliseen uudelleentarkasteluun. Asianmukaisesti perusteltu päätös on kirjattava jäsenvaltion lainsäädännön mukaista kirjaamisenmenettelyä käyttäen.

Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole 3 artiklan 5 kohdassa tarkoitettua maantieteelliseen sijaintiin liittyvää poikkeusmahdollisuutta eikä esityksessä sellaista myöskään ehdoteta. Voimassa olevassa lainsäädännössä 3 artiklan 6 kohdan poikkeusta vastaa esitutkintalain 7 luvun 12 §:n säännös, jonka mukaan tutkinnanjohtaja voi kieltää avustajan läsnäolon kuulustelussa tutkinnallisista syistä. Esityksessä säännöksen sanamuotoa ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että se vastaa 3 artiklan 6 kohdan b alakohdan vaatimuksia. Lisäksi läsnäoloa ryhmätunnistuksessa koskevaa esitutkintalain 8 luvun 3 §:n 2 momentin säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että vastaavia edellytyksiä sovellettaisiin epäillyn avustajan läsnäolon kieltämiseen ryhmätunnistuksessa.

Päätöstä kieltää avustajan läsnäolo kuulustelussa on pidettävä sellaisena asianosaisen oikeuksiin vaikuttavana esitutkintapäätöksenä, josta on tehtävä esitutkintalain 11 luvun 1 §:n 1 momentin mukainen kirjallinen esitutkintapäätös. Pykälän 2 momentin mukaan päätöksestä on ilmentävä päätöksen perustelut. Esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 1 luvun 2 §:n 1 momentin 12 kohdan mukaan kuulustelupöytäkirjaan on muun ohella merkittävä syy, jonka vuoksi avustajan pääsy kuulustelutilaisuuteen on evätty esitutkintalain 7 luvun 12 §:n nojalla. Asetuksen 1 luvun 8 §:n 8 kohdan nojalla on kirjattava syy, jonka vuoksi pääsy ryhmätunnistustilaisuuteen on evätty. Edellä mainitut säännökset täyttävät 8 artiklan 2 kohdan vaatimukset läsnäolokieltoa koskevan päätöksen perustelemisesta ja kirjaamisesta.

Direktiivin 8 artiklan 2 kohta edellyttää, että muun toimivaltaisen viranomaisen kuin oikeusviranomaisen päätös voidaan saattaa oikeudelliseen uudelleentarkasteluun. Johdanto-osan kappaleen 38 mukaan jäsenvaltioiden olisi huolehdittava siitä, että kun muu oikeusviranomainen

kuin tuomari tai tuomioistuin sallii väliaikaisen poikkeuksen tämän direktiivin nojalla, väliaikaisen poikkeuksen sallimista koskevaa päätöstä voidaan arvioida tuomioistuimessa ainakin oikeudenkäyntivaiheessa.

Esitutkintalain 7 luvun 12 §:n mukaan avustajan läsnäolon kieltämisestä päättää tutkinnanjohtaja. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei kuitenkaan ole direktiivin 8 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua mahdollisuutta saattaa tutkinnanjohtajan päätös oikeudelliseen uudelleentarkasteluun. Direktiivi edellyttää kansallisen järjestelmän muuttamista siten, että kun tutkinnanjohtaja tekee päätöksen avustajan läsnäolon kieltämisestä, päätös voitaisiin saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Johdanto-osan kappaleesta 38 voidaan päätellä, että direktiivin vaatimuksia vastaisi myös järjestelmä, jossa syyttäjä sallisi väliaikaisen poikkeuksen ja syyttäjän päätöstä voitaisiin arvioida tuomioistuimessa oikeudenkäyntivaiheessa. Direktiivin vaatimuksia ei sen sijaan täyttäisi järjestelmä, jossa tutkinnanjohtajan päätöstä voitaisiin arvioida tuomioistuimessa vasta oikeudenkäyntivaiheessa.

Direktiivi sallii avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta poikkeamisen ainoastaan poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa on välttämätöntä toteuttaa välittömiä toimia, jotta estetään rikosoikeudellisten menettelyjen merkittävä vaarantuminen, erityisesti olennaisten todisteiden tuhoutuminen tai muuttuminen tai todistajiin vaikuttaminen. Poikkeuksen aikana epäiltyä voidaan kuulustella, mutta ainoastaan siltä osin kuin se on tarpeen olennaisten tietojen saamiseksi, jotta voidaan estää rikosoikeudellisten menettelyjen merkittävä vaarantuminen (johdanto-osan kappale 32).

Koska poikkeusta voitaisiin siten soveltaa ainoastaan hyvin kiireellisissä tilanteissa, olisi tarkoituksenmukaista, että poikkeuksesta päättämistä ei siirrettäisi syyttäjälle, vaan toimivalta päätöksen tekemiseen säilytettäisiin tutkinnanjohtajalla. Tämä vaihtoehto edellyttää, että säädetään mahdollisuudesta arvioida päätöstä jälkikäteen tuomioistuimessa. Tuomioistuin ei käytännössä ehtisi ratkaista asiaa poikkeuksen voimassaolon aikana. Mahdollisuus saattaa päätöksen laillisuus jälkikäteen tuomioistuimen arvioitavaksi olisi kuitenkin omiaan edistämään poikkeuksen edellytysten riittävän huolellista harkitsemista.

Edellä olevan perusteella esityksessä ehdotetaan esitutkintalain 7 luvun 12 §:ää täydennettäväksi siten, että epäillyllä olisi oikeus saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi, ovatko pykälän 1 momentissa tarkoitettut edellytykset läsnäolon kieltämiselle olleet olemassa.

Artiklan 3 kohdan mukaan väliaikaiset poikkeukset 5 artiklan 3 kohdan nojalla voidaan sallia ainoastaan tapauskohtaisesti päätöksellä, jonka tekee joko oikeusviranomainen tai muu toimivaltainen viranomainen, edellyttäen, että tällainen päätös voidaan saattaa oikeudelliseen uudelleentarkasteluun.

Kohta koskee päätöksiä, joilla vapaudenmenetyksestä ilmoittamista lykätään. Kohta edellyttää, että silloin kun päätöksen tekee muu kuin oikeusviranomainen, päätös voidaan saattaa oikeudelliseen uudelleentarkasteluun. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan päätöksen ilmoittamisen lykkäämisestä tekee päällystöön kuuluva poliisimies. Direktiivi edellyttää kansallisen järjestelmän muuttamista joko niin, että poliisin päätös ilmoittamisen lykkäämisestä voitaisiin saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi tai niin, että päätöksen tekeminen siirrettäisiin syyttäjälle ja syyttäjän päätöstä voitaisiin arvioida tuomioistuimessa oikeudenkäyntivaiheessa.

Direktiivin 5 artiklan 3 kohdan b alakohdan mukaan vapaudenmenetyksestä ilmoittamisesta voidaan poiketa vain, jos on kiireellinen tarve estää tilanne, jossa rikosoikeudelliset menettelyt voisivat merkittävästi vaarantua. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2

luvun 2 §:n 2 momentin mukaan ilmoittamista voidaan lykätä enintään kaksi vuorokautta kiinniottamisesta. Vastaavasti kuin edellä mainittua avustajan käytöstä tehtävää poikkeusta, ilmoittamisesta tehtävää poikkeusta voitaisiin siten soveltaa vain hyvin kiireellisissä tilanteissa, joissa ilmoittamisen lykkääminen tai sen tekemättä jättäminen on ehdottoman tärkeää rikostutkinnan kannalta. Näin ollen olisi tarkoituksenmukaista, että poikkeuksesta päättämistä ei siirrettäisi syyttäjälle, vaan toimivalta päätöksen tekemiseen säilytettäisiin poliisilla. Tämä vaihtoehto edellyttää, että säädetään mahdollisuudesta arvioida päätöstä jälkikäteen tuomioistuimessa. Tuomioistuin ei käytännössä ehtisi ratkaista asiaa poikkeuksen voimassaolon aikana. Mahdollisuus saattaa päätöksen laillisuus jälkikäteen tuomioistuimen arvioitavaksi olisi kuitenkin omiaan edistämään poikkeuksen edellytysten riittävän huolellista harkitsemista.

Edellä olevan perusteella esityksessä ehdotetaan, että pidätetyllä tai kiinni otetulla olisi oikeus saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi, ovatko edellytykset ilmoittamisen lykkäämiselle tai tekemättä jättämiselle olleet olemassa.

9 artikla. Oikeudesta luopuminen. Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että luovuttaessa 3 tai 10 artiklassa tarkoitettua, siis avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta, a) epäilty tai syytetty on saanut suullisesti tai kirjallisesti selvät ja riittävät tiedot selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä kyseisen oikeuden sisällöstä ja siitä luopumisen mahdollisista seurauksista; ja b) luopuminen tapahtuu vapaaehtoisesti ja yksiselitteisesti. Tällä säännöksellä ei rajoiteta sellaisen kansallisen lainsäädännön soveltamista, jonka nojalla avustajan läsnäolo tai apu on pakollista.

Artiklan 2 kohdan mukaan tiedot kirjallisesti tai suullisesti tehtävästä luopumisesta ja olosuhteista, joissa luopuminen tapahtui, on kirjattava jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että epäilty tai syytetty voi myöhemmin peruuttaa luopumisen missä tahansa rikosoikeudellisen menettelyn vaiheessa ja että hänelle ilmoitetaan tästä mahdollisuudesta. Tällainen peruuttaminen tulee voimaan siitä hetkestä, jolloin se tehdään.

Johdanto-osan kappaleessa 39 todetaan, että artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja selviä ja riittäviä tietoja annettaessa olisi otettava huomioon asianomaisen epäillyn tai syytetyn erityistilanne, kuten hänen ikänsä ja psyykinen ja fyysinen tilansa. Kappaleessa 40 todetaan kirjaamisvelvollisuuden osalta, ettei tämä saisi aiheuttaa jäsenvaltioille lisävelvoitteita uusien järjestelyjen käyttöönottamiseen tai muita hallinnollisia rasitteita. Kappaleen 41 mukaan, jos luopuminen peruutetaan, ei pitäisi olla tarpeen suorittaa uudelleen kuulustelua tai muita prosessuaalisia toimia, jotka on suoritettu sinä aikana, jona asianomaisesta oikeudesta luopuminen oli voimassa.

Esitutkintalain 4 luvun 16 §:ssä säädetään velvollisuudesta ilmoittaa epäillylle hänen oikeudestaan käyttää valitsemaansa avustajaa ennen hänen kuulemistaan. Saman luvun 17 §:n perusteella tästä oikeudesta on ilmoitettava vapaudenmenetyksen yhteydessä kirjallisesti. Esitutkintalain 7 luvun 10 §:n mukaan epäillylle on ennen kuulustelua ilmoitettava oikeudesta käyttää valitsemaansa avustajaa ja siitä, milloin hänelle voidaan määrätä puolustaja, vaikka ilmoitus näistä oikeuksista olisi jo aiemmin tehty, ellei uudelleen ilmoittaminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Voimassa olevassa lainsäädännössä ei kuitenkaan ole säännöksiä avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisesta (artiklan 1 kohta) eikä luopumisen peruuttamisesta (artiklan 3 kohta). Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan avustajan käyttöä esitutkinnassa koskevan esitutkintalain 4 luvun 10 §:n täydentämistä tältä osin.

Artiklan vaatimukset koskevat myös eurooppalaista pidätysmääräystä koskevia menettelyjä. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että EU-luovuttamislakiin lisättäisiin säännökset avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisesta ja luopumisen peruuttamisesta (uusi 20 b §).

Artiklan 2 kohtaa vastaava säännös luopumisen kirjaamisesta lisättäisiin esitutkinnasta, pakokokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 1 luvun 3 §:ään, jossa säädetään esitutkintapöytäkirjaan tehtävistä merkinnöistä.

10 artikla. *Oikeus käyttää avustajaa eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että etsityllä henkilöllä on oikeus käyttää avustajaa täytäntöönpanojäsenvaltiossa sen jälkeen, kun hänet on pidätetty eurooppalaisen pidätysmääräyksen nojalla.

Artiklan 2 kohdan mukaan tämä oikeus sisältää a) oikeuden käyttää avustajaa sellaisena ajankohtana ja sellaisella tavalla, että etsitty voi tehokkaasti käyttää oikeuksiaan ja joka tapauksessa ilman aiheetonta viivästystä vapaudenmenetyksen jälkeen; b) oikeuden tavata avustajaa, joka edustaa häntä, ja pitää tähän yhteyttä; c) oikeuden siihen, että hänen avustajansa on läsnä ja kansallisen lainsäädännön mukaisten menettelyjen mukaisesti, osallistuu täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen suorittamaan etsityn kuulemiseen. Jos avustaja osallistuu kuulemiseen, osallistuminen on kirjattava kansallisen lainsäädännön mukaista kirjaamisenmenettelyä käyttäen.

Johdanto-osan kappaleen 42 mukaan eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan menettelyn kohteena olevalla henkilöllä, siis etsityllä, on oltava oikeus käyttää avustajaa täytäntöönpanojäsenvaltiossa, jotta hän voi käyttää puitepäätöksen 2002/584/YOS mukaisia oikeuksiaan tehokkaasti. Jos avustaja osallistuu täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen suorittamaan etsityn kuulemiseen, kyseinen avustaja voi muun muassa kansallisen lainsäädännön menettelyjen mukaisesti esittää kysymyksiä, pyytää tarkennuksia ja antaa lausuntoja. Avustajan osallistuminen tällaiseen kuulemiseen olisi kirjattava asianomaisen jäsenvaltion lainsäädännön mukaista kirjaamisenmenettelyä käyttäen. Johdanto-osan kappaleissa 43—44 on todettu avustajan käytöstä eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan menettelyn yhteydessä vastaavin tavoin kuin avustajan käytöstä on yleisesti todettu kappaleissa 22—23.

EU-luovuttamislain 20 §:ssä säädetään, että luovutettavaksi pyydetyllä on oikeus käyttää avustajaa. Pykälän 2 momentin mukaan luovutettavaksi pyydetylle on määrättävä puolustaja, jos hän sitä pyytää. Tuomioistuin määrää puolustajalle maksettavaksi kohtuullisen korvauksen, joka jää valtion vahingoksi. Puolustajan määräämisestä viran puolesta samoin kuin puolustajasta muutoin on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa säädetään. EU-luovuttamislain 20 a §:n mukaan luovutettavaksi pyydetylle, joka on otettu kiinni tai muuten tavoitettu Suomessa, on viipymättä ilmoitettava hänen oikeudestaan käyttää avustajaa ja oikeudestaan puolustajaan.

EU-luovuttamislain 17 §:n 2 momentin mukaan säilössä pitämisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä tutkintavankeudesta säädetään. Luovutettavaksi pyydetyllä on siten oikeus tavata avustajaa ja pitää tähän yhteyttä siten kuin tutkintavankeuslain 8 luvun 1, 4, 6 ja 7 §:ssä sekä 9 luvun 4 §:ssä säädetään.

Edellä mainitut säännökset täyttävät artiklan 1 ja 2 kohdan vaatimukset.

Artiklan 3 kohta sisältää viittaussäännöksen direktiivin 4, 5, 6, 7 ja 9 artikloihin, joiden mukaisia oikeuksia sovelletaan soveltuvin osin eurooppalaista pidätysmääräystä koskeviin menet-

telyihin täytäntöönpanojäsenvaltiossa. Sama koskee 8 artiklassa säädettyjä poikkeusten yleisiä edellytyksiä, mikäli 5 artiklan 3 kohdan mukaista poikkeusta on käytetty.

EU-luovuttamislain 17 §:n 2 momentin nojalla luovutettavaksi pyydetyn ja hänen avustajansa välisen yhteydenpidon luottamuksellisuudesta (4 artikla) on voimassa, mitä tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä ja 7 §:n 3 momentissa sekä 9 luvun 4 §:ssä säädetään. EU-luovuttamislain 16 §:n 2 momentin ja pakkokeinolain 2 luvun 4 §:n 2 momentin nojalla luovutettavaksi pyydetyn oikeudesta saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle henkilölle (5 artikla) on voimassa, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetään. Luovutettavaksi pyydetyn yhteydenpitoon kolmansien henkilöiden kanssa säilössä pitämisen aikana (6 artikla) sovelletaan tutkintavankeuslain 8 ja 9 luvun säännöksiä. Luovutettavaksi pyydetyn oikeudesta pitää yhteyttä konsuliviranomaisiin (7 artikla) on voimassa, mitä tutkintavankeuslain 9 luvun 12 §:ssä säädetään.

Edellä mainitut säännökset täyttävät artiklan 3 kohdan vaatimukset 4, 5, 6 ja 7 artiklan soveltamisen osalta. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei sen sijaan ole säännöksiä avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisesta (9 artikla). Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että EU-luovuttamislakiin lisättäisiin tätä koskevat säännökset (uusi EU-luovuttamislain 20 b §).

Artiklan 4 kohdan mukaan täytäntöönpanojäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen on ilman aiheutonta viivästystä vapaudenmenetyksen jälkeen ilmoitettava etsitylle, että tällä on oikeus nimetä avustaja pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa. Pidätysmääräyksen antaneen jäsenvaltion avustaja voi avustaa täytäntöönpanojäsenvaltion avustajaa antamalla tälle tietoja ja neuvoja, jotta etsitty voi tosiasiallisesti käyttää puitepäätöksen 2002/584/YOS mukaisia oikeuksiaan.

Artiklan 5 kohdan mukaan, jos etsitty haluaa käyttää oikeutta nimetä avustaja pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa eikä hänellä jo ole tällaista avustajaa, täytäntöönpanojäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen on viivymättä ilmoitettava asiasta pidätysmääräyksen antaneelle jäsenvaltiolle. Kyseisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen on ilman aiheutonta viivästystä annettava etsitylle tietoja, jotka helpottavat avustajan nimeämistä siellä. Johdantoosan kappaleen 46 mukaan tietoihin voisi kuulua esimerkiksi voimassa oleva luettelo avustajista, jotka voivat antaa tietoja ja neuvoja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa tapauksissa, tai pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa olevan tällaisen avustajan nimi. Jäsenvaltiot voisivat pyytää, että asiaankuuluva asianajajaliitto laatii kyseisen luettelon.

Artiklan 4 ja 5 kohdassa asetetaan jäsenvaltioille uusia velvollisuuksia, joiden tarkoituksena on helpottaa sitä, että luovutettavaksi pyydetty voisi nimetä avustajan myös luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa. EU-luovuttamislakiin ehdotetaan otettaviksi kohtia vastaavat säännökset toimivaltaisten viranomaisten velvollisuuksista Suomen ollessa täytäntöönpanojäsenvaltio (uusi EU-luovuttamislain 21 b §) ja Suomen ollessa luovuttamispyynnön esittänyt jäsenvaltio (uusi EU-luovuttamislain 57 a §).

Suomen ollessa täytäntöönpanojäsenvaltio luovutettavaksi pyydetylle määrätään voimassa olevan EU-luovuttamislain 20 §:n nojalla pyynnöstä puolustaja, jonka palkkio jää valtion vahingoksi. Suomen ollessa luovuttamispyynnön esittänyt jäsenvaltio luovutettavaksi pyydetyllä voi olla oikeus puolustajaan tai avustajaan Suomessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain tai oikeusapulain nojalla. Näissä tilanteissa puolustajan tai avustajan palkkio artiklan 4 kohdassa tarkoitettujen neuvojen tai tietojen antamisesta täytäntöönpanojäsenvaltiossa määrätylle avustajalle voi tulla voimassa olevan lainsäädännön nojalla valtion maksettavaksi.

Direktiivissä ei kuitenkaan edellytetä, että luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa nimettävän avustajan palkkio maksettaisiin valtion varoista. Kysymystä luovutettavaksi pyydetyn oikeudesta valtion varoista maksettavaan avustajaan luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa käsitellään parhaillaan käynnissä olevissa vapautensa menettäneiden oikeusapua koskevan direktiivin neuvotteluissa (U 1/2014 vp, LaVL 5/2014 vp ja LaVL 11/2015 vp). Mainitun direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä tulee arvioitavaksi, onko voimassa olevaa sääntelyä valtion varoista maksettavasta oikeusavusta tarvetta täydentää niiden tilanteiden osalta, joissa Suomi on luovuttamispyynnön esittänyt jäsenvaltio.

Artiklan 6 kohdan mukaan etsityn oikeus nimetä avustaja pidätysmääräyksen antaneessa jäsenvaltiossa ei rajoita puitepäätöksessä 2002/584/YOS vahvistettujen määräaikojen soveltamista tai täytäntöönpanosta vastaavan oikeusviranomaisen velvoitetta päättää kyseisten määräaikojen kuluessa ja mainitussa puitepäätöksessä määritellyin edellytyksin siitä, luovutetaan henkilö. Johdanto-osan kappaleessa 47 täsmennetään, että kyseisiä määräaikoja olisi noudatettava samalla kun etsittyjen olisi voitava käyttää täysimääräisesti tämän direktiivin mukaisia oikeuksiaan eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä.

Artiklan 6 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

11 artikla. Oikeusapu. Artiklan mukaan direktiivi ei vaikuta oikeusapua koskevaan kansalliseen lainsäädäntöön, jota on sovellettava perusoikeuskirjan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisesti. Johdanto-osan perustelukappaleessa 48 todetaan tältä osin, että kunnes oikeusavusta annetaan unionin säädös, jäsenvaltioiden olisi sovellettava oikeusapua koskevaa kansallista lainsäädäntöään, jonka olisi oltava perusoikeuskirjan, Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukainen.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

12 artikla. Oikeussuojakeinot. Artiklan 1 kohdan mukaan epäillyllä tai syytetyllä sekä eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä etsityllä on oltava käytössään kansallisen lainsäädännön mukaiset tehokkaat oikeussuojakeinot, jos tämän direktiivin mukaisia oikeuksia loukataan. Johdanto-osan kappaleessa 49 todetaan, että unionin oikeuden vaikuttavuuden periaatteen mukaisesti jäsenvaltioiden olisi otettava käyttöön asianmukaiset ja tehokkaat oikeussuojakeinot yksilöille tämän direktiivin nojalla annettujen oikeuksien turvaamiseksi.

Artiklan 2 kohdan mukaan on huolehdittava siitä, että arvioitaessa rikosoikeudellisissa menettelyissä epäillyn tai syytetyin lausumia tai todisteita, joiden hankkimisessa on loukattu hänen oikeuttaan käyttää avustajaa tai poikettu tästä oikeudesta 3 artiklan 6 kohdan mukaisesti tehdyllä päätöksellä, oikeutta puolustukseen ja oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta kunnioitetaan, sanotun kuitenkaan rajoittamatta todisteiden hyväksyttävyyttä koskevia kansallisia sääntöjä ja järjestelmiä.

Johdanto-osan kappaleen 50 mukaan tässä yhteydessä olisi otettava huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö, jossa on vahvistettu, että puolustuksen oikeuksia vahingoitetaan lähtökohtaisesti peruuttamattomasti, jos tuomion perusteena käytetään lausuntoja, jotka syytetty on antanut itseään vastaan poliisikuulustelussa ilman mahdollisuutta käyttää avustajaa. Tämän ei pitäisi vaikuttaa lausuntojen käyttöön muihin kansallisen lain nojalla hyväksyttäviin tarkoituksiin, kuten tarpeeseen toteuttaa kiireellisiä tutkintatoimia, jotta vältettäisiin muiden rikosten suorittaminen tai henkilöihin kohdistuvat vakavat haittavaikutukset, tai kiireelliseen tarpeeseen estää rikosoikeudellisten menettelyjen merkittävä vaarantuminen, kun avustajan hankkiminen tai tutkinnan viivyttäminen haittaisi peruuttamattomasti vakavaa rikos-

ta koskevaa meneillään olevaa tutkintaa. Tämän ei pitäisi myöskään vaikuttaa todisteiden hyväksyttävyyttä koskeviin kansallisiin sääntöihin tai järjestelmiin, eikä tämä saisi estää jäsenvaltioita pitämästä voimassa järjestelmää, jossa kaikki olemassa olevat todisteet voidaan esittää tuomioistuimelle tai tuomarille arvioimatta tällaisten todisteiden hyväksyttävyyttä erikseen tai ennakoita.

Vuoden 2016 alussa voimaan tulleessa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:ssä on säännökset todisteiden hyödyntämiskielloista. Pykälän 2 momentissa on itsekriminointisuoja koskeva hyödyntämiskieltosäännös ja 3 momentissa yleinen säännös lainvastaisesti saadun todisteen hyödyntämisestä. Tuomioistuin saa 3 momentin mukaan hyödyntää tällaista todistetta, jollei hyödyntäminen vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista ottaen huomioon asian laatu, todisteen hankkimistapaan liittyvä oikeudenloukkauksen vakavuus, hankkimistavan merkitys todisteen luotettavuudelle, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja muut olosuhteet. Hallituksen esityksen 46/2014 vp (s. 89) mukaan itsekriminointisuojaan liittyy läheisesti kysymys puolustuksen järjestämisestä ja etenkin avustajan saamisesta, jota koskee ihmisoikeussopimuksen 6(3c) artikla. Jos kysymys on ensisijaisesti puolustuksen järjestämistä koskevasta loukkauksesta, hyödyntämiskiello ratkeaa 3 momentin nojalla.

Avustajan käyttöä koskevaa oikeutta loukkaamalla saatujen todisteiden tai epäillyn tai syytetyn lausumien hyödynnettävyys ratkaistaan tapauskohtaisesti, ottaen kansallisen lainsäädännön lisäksi huomioon Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet ja erityisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö siten, että direktiivissäkin tarkoitettulla tavalla oikeutta puolustukseen ja oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta kunnioitetaan (ks. esim. KKO 2013:25).

Avustajan käyttöä koskevan oikeuden loukkauksiin voidaan näin ollen vedota rikosasiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä. Tuomioistuin voi jättää todisteen hyödyntämättä, jos hyödyntäminen vaarantaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen.

Esitutkintaviranomaisen menettelystä voidaan tehdä hallintokantelu päätöksentekijän esimiehelle tai kantelu laillisuusvalvojalle. Asia voidaan saattaa myös syyttäjän käsiteltäväksi. Syyttäjällä on esitutkintalain 5 luvun 2 §:n 1 momentin nojalla oikeus pyynnöillä ja määräyksillä ohjata esitutkintaviranomaisten toimintaa.

Tutkintavankeuslain 15 luvussa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 17 luvussa säädetään mahdollisuudesta oikaisuvaatimuksen ja valituksen tekemiseen muun muassa kirjeen tai postilähetyksen pidättämistä ja tapaamiskieltoa koskevista päätöksistä. Lisäksi pakkokeinolain 4 luvussa säädetään yhteydenpitorajoituksia koskevista oikeussuojakeinoista.

Edellä mainitut säännökset täyttävät artiklan vaatimukset käytössä olevista oikeussuojakeinoista eikä artikla siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

13 artikla. *Haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt.* Artiklan mukaan haavoittuvassa asemassa olevien epäiltyjen ja syytettyjen erityistarpeet on otettava huomioon direktiiviä sovellettaessa. Johdanto-osan kappaleen 51 mukaan syyttäjien, lainvalvontaviranomaisten ja oikeusviranomaisten olisi helpotettava tällaisten henkilöiden direktiivissä säädettyjen oikeuksien käyttöä, esimerkiksi ottamalla huomioon mahdollisen haavoittuvuuden, joka vaikuttaa heidän kykynsä käyttää oikeutta avustajaan ja saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle osapuolelle, ja toteuttamalla asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että nämä oikeudet taataan.

Useat voimassa olevat säännökset ilmentävät artiklan vaatimuksia. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:ssä on säännökset tilanteista, joissa epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta. Näin on muun ohella silloin, kun epäilty ei kykene puolustamaan itseään tai kun epäilty, jolla ei ole puolustajaa, on alle 18-vuotias, jollei ole ilmeistä, ettei hän tarvitse puolustajaa. Oikeusapulaissa on säännökset oikeusavusta.

Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n mukaan esitutkintaviranomaisen on selvitettävään rikokseen, rikoksen selvittämiseen ja asianosaisen henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen huolehdittava siitä, että asianosaisen oikeus käyttää avustajaa tosiasiallisesti toteutuu hänen sitä halutessaan tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisen sitä edellyttäessä.

Myös esitutkintalain eräät yleiset periaatteet ilmentävät artiklan mukaista pyrkimystä siihen, että haavoittuvassa asemassa olevien erityistarpeet otetaan huomioon. Suhteellisuusperiaatteen mukaan esitutkintatoimenpiteen ja siitä aiheutuvan henkilön oikeuksiin puuttumisen on oltava puolustettavia suhteessa selvitettävään rikokseen, selvitettävän asian selvittämistarpeeseen sekä toimenpiteen kohteena olevan henkilön ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin ja muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin nähden (4 luvun 4 §). Vähimmän haitan periaatteen mukaan esitutkinnassa ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi eikä esitutkintatoimenpiteellä saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa (4 luvun 5 §). Hienotunteisuusperiaatteen mukaan esitutkinnan asianosaisia ja muita esitutkintaan osallistuvia on kohdeltava hienotunteisesti (4 luvun 6 §). Esitutkintalain 4 luvun 7—8 §:ssä on alle 18-vuotiaan kohtelua ja hänelle määrättävää edunvalvojaa koskevat säännökset. Lain 7 luvun 14—16 §:ssä on säännökset alaikäisen henkilön edunvalvojan roolista kuulustelussa. Päihtyneen ja mielentilaltaan häiriintyneen kuulustelemisesta on erityissäännökset lain 7 luvun 3 ja 4 §:ssä. Saman luvun 5 §:ssä on yleinen säännös kuulusteltavan kohtelusta.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

14 artikla. *Suojan tason säilyttäminen.* Artiklan mukaan direktiivin säännösten ei ole katsottava rajoittavan perusoikeuskirjassa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, muissa asiaa koskevissa kansainvälisen oikeuden säännöksissä tai jäsenvaltion lainsäädännössä turvattuja oikeuksia tai menettelyllisiä takeita eikä poikkeavan niistä, jos ne tarjoavat direktiiviä korkeatasoisemman suojan. Johdanto-osan kappaleessa 53 todetaan, että siltä osin kuin direktiivin säännökset vastaavat Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taattuja oikeuksia, ne pannaan täytäntöön yhdenmukaisesti mainitun sopimuksen määräysten kanssa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti. Johdanto-osan kappaleessa 54 todetaan, että tässä direktiivissä säädetään vähimmäissäännöistä ja että jäsenvaltiot voivat laajentaa direktiivissä säädettyjä oikeuksia paremman suojan tason tarjoamiseksi. Parempi suojan taso ei saisi olla este oikeusviranomaisten päätösten vastavuoroiselle tunnustamiselle, jota näiden vähimmäissääntöjen on tarkoitus helpottaa. Suojan taso ei saisi milloinkaan alittaa perusoikeuskirjassa tai Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, sellaisena kuin sitä tulkitaan unionin tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä, määrättyjä vaatimuksia.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

2 Lakiehdotusten perustelut

2.1 Esitutkintalaki

4 luku. Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

10 §. *Oikeus käyttää avustajaa esitutkinnassa.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa olisi säännökset avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisesta.

Direktiivin 9 artiklan 1 kohdassa asetetaan erityisiä vaatimuksia avustajan käytöstä luopumiselle, jotta luopumista voidaan pitää pätevänä. Luopuminen edellyttää, että epäilty on saanut riittävät tiedot kyseisen oikeuden sisällöstä ja siitä luopumisen mahdollisista seurauksista. Edellytyksenä on lisäksi, että luopuminen tapahtuu vapaaehtoisesti ja yksiselitteisesti.

Direktiivin vaatimukset avustajan käytöstä luopumiselle vastaavat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä ja korkeimman oikeuden ratkaisuja KKO 2012:32 ja KKO 2012:45. Epäillyllä tulee olla riittävät tiedot oikeudestaan käyttää avustajaa ja oikeudestaan olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen. Epäillyllä tulee olla mahdollisuus todella ymmärtää nämä oikeutensa, mikä voi edellyttää tämän erityistä varmistamista muun muassa nuorten ja esimerkiksi sairauden tai vastaavan syyn vuoksi heikossa asemassa olevien henkilöiden osalta (*Panovits v. Kypros* kohta 74 ja *Borotyuk v. Ukraina* kohta 82). Pätevän avustajasta luopumisen edellytyksenä on se, että epäilty on riittävästi voinut arvioida, mitä avustajasta luopumisesta voi seurata. Epäillyn tulee olla riittävän tarkasti selvillä häntä koskevan rikosepäilyn sisällöstä, jotta hän on tietoinen siitä, minkä rikosepäilyn osalta hän luopuu käyttämästä avustajaa (*Lazarenko v. Ukraina* kohta 56 ja *Borotyuk v. Ukraina* kohta 82).

Pykälän 1 momentin alkuperäistä sanamuotoa on täydennetty edellä mainitun oikeuskäytännön perusteella siten, että esitutkintaviranomaisen on huolehtiessaan avustajan käyttöoikeuden toteutumisesta otettava huomioon oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen (laki 1145/2013, HE 14/2013 vp s. 6—7 ja 35). Esitutkintaviranomaisen on siten jo nykyisin varmistettava, että avustajasta luopuminen täyttää direktiivin 9 artiklan 1 kohdan vaatimukset. Pykälän 2 momenttiin otettaisiin kuitenkin selvyuden vuoksi tätä koskeva nimenomainen säännös. Jos epäilty ei haluaisi käyttää oikeuttaan avustajaan, esitutkintaviranomaisen olisi tarvittaessa varmistettava, että epäillyllä on riittävät tiedot häntä koskevan rikosepäilyn sisällöstä sekä hänen oikeudestaan olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen ja oikeudestaan käyttää avustajaa esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä.

Ehdotettuun 2 momenttiin otettaisiin lisäksi direktiivin 9 artiklan 3 kohtaa vastaava säännös siitä, että epäillylle ilmoitetaan mahdollisuudesta peruuttaa avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopuminen. Jos epäilty ei haluaisi käyttää oikeuttaan avustajaan, epäillylle olisi siten ilmoitettava, että vaikka hän luopuisi oikeudestaan käyttää avustajaa, hänellä olisi oikeus halutessaan käyttää avustajaa myöhemmin.

Nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyisivät 3 ja 4 momentiksi.

7 luku. Kuulustelut

12 §. *Kuultavaa tukevien henkilöiden läsnäolo.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että 1 momentissa säädettäisiin asianosaisen avustajan ja asianomistajalle määrätyn tukihenkilön

läsnäolosta kuulustelussa. Voimassa olevan pykälän ensimmäisen virkkeen säännöstä läsnäolo-oikeuden rajoittamisesta ehdotetaan epäillyn avustajan osalta tarkennettavaksi direktiivin 3 artiklan 6 kohdan b alakohdassa edellytetyllä tavalla. Asianomistajan avustajan ja asianomistajalle määrätyn tukihenkilön osalta pykälää ei ehdoteta muutettavaksi.

Voimassa olevan pykälän mukaan asianosaisen avustajalla ja asianomistajalle määrätyllä tukihenkilöllä on oikeus olla läsnä hänen päämiestään kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja kiellä sitä painavista rikostutkinnallisista syistä. Myös direktiivi sallii avustajan läsnäolon kieltämisen tutkinnallisista syistä. Direktiivissä säädetään kuitenkin voimassa olevaa pykälää tarkemmin siitä, millä edellytyksillä epäillyn avustajan läsnäolo kuulustelussa voidaan kieltää. Tämän vuoksi säännöksen sanamuotoa ehdotetaan epäillyn avustajan osalta muutettavaksi siten, että avustajan läsnäolo kuulustelussa voitaisiin kieltää vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi.

Direktiivin johdanto-osan kappaleen 32 mukaisesti poikkeussäännöstä voitaisiin soveltaa, jos esitutkintaviranomaisten olisi ehdottomasti toteutettava välittömiä toimia, jotta estetään rikosoikeudellisen menettelyn merkittävä vaarantuminen, erityisesti olennaisten todisteiden tuhoutuminen tai muuttuminen tai todistajiin vaikuttaminen. Poikkeuksen aikana kuulustelu voitaisiin suorittaa ainoastaan sitä varten ja siltä osin kuin se on tarpeen olennaisten tietojen saamiseksi, jotta voidaan estää rikosoikeudellisen menettelyn merkittävä vaarantuminen.

Direktiivin 8 artiklan 1 kohdan mukaisesti avustajan läsnäolo-oikeudesta tehtävän poikkeuksen olisi oltava ajallisesti tiukasti rajoitettu eikä se saisi ylittää sitä, mikä on välttämätöntä. Avustajan läsnäolo kuulustelussa olisi siten sallittava, kun kiellon perusteena olleita pakottavia syitä ei enää ole.

Pykälän uuteen 2 momenttiin otettaisiin säännökset oikeudesta saattaa läsnäolokieltoa koskeva päätös jälkikäteen tuomioistuimen tutkittavaksi. Momentilla pantaisiin täytäntöön direktiivin 8 artiklan 2 kohdan vaatimus siitä, että muun toimivaltaisen viranomaisen kuin oikeusviranomaisen tekemä päätös avustajan läsnäolo-oikeudesta poikkeamisesta voidaan saattaa oikeudelliseen uudelleentarkasteluun.

Momentin mukaan epäillyn vaatimuksesta tuomioistuimen olisi tutkittava, ovatko 1 momentissa tarkoitettut edellytykset hänen avustajansa läsnäolon kieltämiselle olleet olemassa. Vaatimus olisi tehtävä 30 päivän kuluessa läsnäolon kieltämisestä. Toimivaltaiseen tuomioistuimeen ja vaatimuksen käsittelyyn sovellettaisiin, mitä pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään kotietsintää koskevan asian käsittelemisestä tuomioistuimessa (LaVM 44/2010 vp s. 19—21, HE 14/2013 vp s. 40—41). Tilaisuus tulla kuulluksi tulisi kuitenkin varata asianomaiselle tutkinnanjohtajalle.

Voimassa olevan pykälän toinen virke, joka koskee muun asianosaista tai todistajaa tukevan henkilön läsnäoloa kuulustelussa, siirtyisi uudeksi 3 momentiksi.

17 §. Kysymysten tekeminen ja muu osallistuminen kuulusteluun. Voimassa olevassa pykälässä säädetään kysymysten tekemisestä kuulusteltavalle. Pykälää ehdotetaan täydennettäväksi direktiivin 3 artiklan 3 kohdan b alakohdan edellyttämällä tavalla siten, että siinä säädettäisiin myös avustajan muusta osallistumisesta kuulusteluun kuin kysymysten tekemisestä. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi, että kuulusteltavan avustaja voisi myös muulla tavoin osallistua kuulusteluun, jos päämiehen oikeuksien valvominen sitä edellyttäisi. Muilta osin pykälää ei muutettaisi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä on korostettu avustajan merkitystä esitutkinnassa tärkeänä oikeusturvan takeena. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisussaan *Salduz v. Turkki* (27.11.2008, suuren jaoston tuomio, kohta 54) todennut, että avustajan tehtävänä on muun muassa huolehtia siitä, että syytetty ei joudu myötävaikuttamaan oman syyllisyytensä selvittämiseen. Syyttäjän on näytettävä syyte toteen turvautumatta näyttöön, joka oli saatu käyttämällä syytetyn tahtoon vaikuttavaa pakkoa tai painostusta. Vastaavasti korkein oikeus on todennut, että rikoksesta epäillyn oikeudella avustajan käyttöön heti esitutkinnan alusta alkaen turvataan epäillyn itsekriminointisuoja ja muita puolustautumismahdollisuuksia (KKO 2012:45 kohta 9 ja 45).

Direktiivin johdanto-osan kappaleen 25 mukaan avustaja voi kuulustelun aikana muun muassa esittää kysymyksiä, pyytää tarkennuksia ja antaa lausuntoja, jotka olisi kirjattava asianomaisen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti.

Avustajan tehtävänä on valvoa päämiehensä oikeuksia kuulustelun aikana ja valvoa, että kuulustelu suoritetaan asianmukaisesti. Pykälän mukaan avustaja voisi kuulustelun aikana esimerkiksi tehdä huomautuksia, jos se olisi itsekriminointisuojaan turvaamiseksi tarpeen tai jos kuulustelussa käytettäisiin 5 §:ssä tarkoitettuja sopimattomia keinoja tai menettelytapoja.

Rikoksesta epäillyllä on oikeus olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen ja oikeus olla vastaamatta hänelle esitettyihin kysymyksiin. Avustaja voisi tarvittaessa huomauttaa päämiehelleen tästä oikeudesta. Ehdotetulla säännöksellä ei kuitenkaan muuteta vakiintunutta tulkintaa, jonka mukaan avustaja ei saa vastata päämiehelleen esitettyyn kysymykseen eikä pyrkiä ohjailemaan päämiehensä kertomusta tai vastauksia (ks. myös HE 14/1985 vp s. 33).

Pykälän otsikkoa ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan pykälän uutta sisältöä.

8 luku. Ryhmätunnistus

3 §. *Ryhmätunnistuksen järjestäminen.* Voimassa olevan pykälän 2 momentin mukaan tutkija voi sallia asianomaisen, hänen avustajansa tai asiamiehensä ja asianomistajan kanssa hänelle määrätyn tukihenkilön olla läsnä ryhmätunnistuksessa, jollei siitä aiheudu haittaa tunnistamiselle. Direktiivin 3 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaan epäillyn avustajalla on oikeus olla läsnä ryhmätunnistuksen aikana. Vastaavasti kuin kuulustelujen osalta oikeudesta avustajan läsnäoloon voidaan poiketa vain artiklan 6 kohdassa tarkoitettusta pakottavasta syystä.

Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että epäillyn avustajan oikeuteen olla läsnä ryhmätunnistuksessa sovelletaan, mitä hänen oikeudestaan olla läsnä kuulustelussa säädetään. Muiden henkilöiden läsnäolon osalta pykälää ei ehdoteta muutettavaksi. Esityksessä ehdotetaan kuulustelun osalta, että avustajan läsnäolo-oikeuden rajoittaminen olisi mahdollista vain, jos se olisi välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi. Sama edellytys koskisi jatkossa myös epäillyn avustajan läsnäolon rajoittamista ryhmätunnistuksessa.

2.2 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta

2 luku. Säilytystilaan ottaminen

2 §. Vapaudenmenetyksestä ilmoittaminen. Pykälän 2 momentin mukaan pidätetyn ja kiinni otetun vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava pidätetyn ja kiinni otetun osoituksen mukaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle. Momenttiin ehdotetaan tehtäväksi direktiivin 5 artiklan 1 kohtaa vastaava täydennys, jonka mukaan ilmoitus on tehtävä ilman aiheetonta viivästystä.

Voimassa olevan momentin mukaan ilmoittamista pidättämisestä ja kiinniottamisesta voidaan lykätä, jos ilmoittamisesta on erityistä haittaa rikoksen selvittämiseksi. Myös direktiivin 5 artiklan 3 kohdan b alakohta sallii ilmoittamisen lykkäämisen tutkinnallisista syistä. Direktiivissä säädetään kuitenkin voimassa olevaa momenttia tarkemmin ilmoittamisen lykkäämisen edellytyksistä. Tämän vuoksi momentin sanamuotoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että ilmoittamista pidättämisestä ja kiinniottamisesta voitaisiin lykätä tai ilmoittaminen kiinniottamisesta jättää tekemättä, jos se olisi välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi.

Säännös vastaisi direktiivin 5 artiklan 3 kohdan b alakohtaa, jonka mukaan oikeudesta voidaan väliaikaisesti poiketa, jos on kiireellinen tarve estää tilanne, jossa rikosoikeudellinen menettely voi merkittävästi vaarantua. Johdanto-osan kappaleen 35 mukaisesti poikkeusta voitaisiin soveltaa rajoitetuissa ja poikkeuksellisissa olosuhteissa, jos se on tapauksen erityispiirteet huomioon ottaen perusteltua.

Muilta osin säännöstä ei muutettaisi. Kuten nykyisinkin, ilmoittamista voitaisiin siten lykätä enintään kaksi vuorokautta kiinniottamisesta.

Pykälän uuteen 3 momenttiin otettaisiin säännökset oikeudesta saattaa ilmoittamisen lykkäämistä tai tekemättä jättämistä koskeva päätös jälkikäteen tuomioistuimen tutkittavaksi. Momentilla pantaisiin täytäntöön direktiivin 8 artiklan 3 kohdan vaatimus siitä, että muun toimivaltaisen viranomaisen kuin oikeusviranomaisen tekemä päätös poiketa vapaudenmenetyksestä ilmoittamisesta voidaan saattaa oikeudelliseen uudelleentarkasteluun. Momentin mukaan pidätetyn tai kiinni otetun vaatimuksesta tuomioistuimen olisi tutkittava, ovatko edellytykset ilmoittamisen lykkäämiselle tai tekemättä jättämiselle olleet olemassa. Vaatimus olisi tehtävä 30 päivän kuluessa siitä, kun pidätetty tai kiinni otettu on saanut tiedon ilmoittamisen lykkäämisestä tai tekemättä jättämisestä. Toimivaltaiseen tuomioistuimeen ja vaatimuksen käsittelyyn sovellettaisiin, mitä pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään kotietsintää koskevan asian käsitlemisestä tuomioistuimessa (LaVM 44/2010 vp s. 19—21, HE 14/2013 vp s. 40—41).

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, johon otettaisiin direktiivin 5 artiklan 2 kohtaa vastaava säännös lapsen vapaudenmenetyksestä ilmoittamisesta hänen huoltajalleen. Alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä olisi ilmoitettava ilman aiheetonta viivästystä hänen huoltajalleen, jollei ilmoittaminen olisi lapsen edun vastaista. Jos huoltajalle ilmoittaminen olisi lapsen edun vastaista, lapsella olisi 2 momentin nojalla oikeus siihen, että vapaudenmenetyksestä ilmoitetaan muulle sopivalle aikuiselle. Huoltajalle ilmoittamisen lykkäämiseen tai tekemättä jättämiseen tutkinnallisista syistä sovellettaisiin, mitä 2 ja 3 momentissa säädetään.

Momenttiin otettaisiin lisäksi säännös siitä, että lapsen vapaudenmenetyksestä olisi aina ilmoitettava sosiaaliviranomaiselle. Ehdotettu säännös vastaa nykyistä käytäntöä. Direktiivin 5 artiklan 4 kohdassa edellytetään lasten suojelusta tai hyvinvoinnista vastaavalle viranomaiselle ilmoittamista vain, jos ilmoittamisesta huoltajalle tai muulle sopivalle aikuiselle on väliaikaisesti poikettu. Ehdotettu velvollisuus ilmoittaa vapaudenmenetyksestä sosiaaliviranomaiselle olisi siten direktiivissä edellytettyä laajempi.

7 luku. Tapaamiset ja muut yhteydet säilytystilan ulkopuolelle

1 §. Tapaaminen. Direktiivin 3 artiklan 3 kohdan a alakohta edellyttää, että vapautensa menettäneellä epäillyllä on oikeus tavata yksityisesti häntä edustavaa avustajaa. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan tämän vuoksi lisättäväksi, että vapautensa menettäneellä on oikeus tavata asiamiehensä muiden henkilöiden olematta läsnä. Muilta osin momenttia ei ehdoteta muutettavaksi. Direktiivin vaatimus avustajan tapaamisesta yksityisesti on otettu vastaavalla tavalla huomioon tutkintavankeja koskevassa tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:n 1 momentissa (394/2015, HE 45/2014 vp s. 30—31).

2.3 Laki sakon ja rikesakon määräämisestä

7 §. Esitutkinta. Pykälän *2 momentin* mukaan tässä laissa tarkoitetun rikkomuksen selvittämiseksi toimitetaan esitutkintalain 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä sakkovaatimuksen, sakkomääräyksen, rikesakkomääräyksen tai rangaistusvaatimuksen antamiseksi. Esitutkinta saadaan toimittaa noudattamatta esitutkintalain 4 luvun 13 ja 16 §:n säännöksiä. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus ehdotettuun uuteen esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 2 momenttiin. Esitutkinta saataisiin siten toimittaa noudattamatta säännöksiä avustajasta luopumisen yhteydessä annettavista tiedoista. Ehdotetulla säännöksellä pannaan täytäntöön direktiivin 2 artiklan 4 kohta, jonka mukaan direktiiviä ei sovelleta menettelyihin, joissa muu viranomainen kuin tuomioistuin määrää rangaistuksen vähäisistä rikkomuksista.

2.4 Laki rangaistusmääräysmenettelystä

5 §. Rangaistusmääräysmenettelystä annettu laki kumotaan sakon ja rikesakon määräämisestä annetulla lailla. Koska sakon ja rikesakon määräämisestä annettu laki tulee voimaan aikaisintaan 1.12.2016, rangaistusmääräysmenettelystä annettuun lakiin ehdotetaan tehtäväksi vastaava lisäys kuin mitä edellä lakiehdotuksessa 2.3 sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain osalta ehdotetaan. Pykälän mukaan ennen rangaistusvaatimuksen antamista toimitetaan esitutkintalain 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä seuraamuksen määräämiseksi rangaistusmääräysmenettelyssä. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta esitutkintalain 4 luvun 13 ja 16 §:n säännöksiä. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi viittaus ehdotettuun uuteen esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 2 momenttiin. Esitutkinta saataisiin siten toimittaa noudattamatta säännöksiä avustajasta luopumisen yhteydessä annettavista tiedoista. Ehdotetulla säännöksellä pannaan täytäntöön direktiivin 2 artiklan 4 kohta, jonka mukaan direktiiviä ei sovelleta menettelyihin, joissa muu viranomainen kuin tuomioistuin määrää rangaistuksen vähäisistä rikkomuksista.

2.5 Laki rikesakkomenettelystä

7 §. Rikesakkomenettelystä annettu laki kumotaan sakon ja rikesakon määräämisestä annetulla lailla. Koska sakon ja rikesakon määräämisestä annettu laki tulee voimaan aikaisintaan 1.12.2016, rikesakkomenettelystä annettuun lakiin ehdotetaan tehtäväksi vastaava lisäys kuin mitä edellä lakiehdotuksessa 2.3 sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain osalta ehdotetaan. Pykälän 1 momentin mukaan rikesakkoasiassa toimitetaan esitutkintalain 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä rikesakon määräämistä varten. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta esitutkintalain 4 luvun 13 ja 16 §:n säännöksiä. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus ehdotettuun uuteen esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 2 momenttiin. Esitutkinta saataisiin siten toimittaa noudattamatta säännöksiä avustajasta luopumisen yhteydessä annettavista tiedoista. Ehdotetulla säännöksellä pannaan täytäntöön direktiivin 2 artiklan 4 kohta, jonka mukaan direktiiviä ei sovelleta menettelyihin, joissa muu viranomainen kuin tuomioistuin määrää rangaistuksen vähäisistä rikkomuksista.

2.6 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä

20 b §. *Avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopuminen.* Uuteen pykälään otettaisiin säännökset avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisesta. Pykälällä pannaan täytäntöön direktiivin 9 artiklan vaatimukset eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan menettelyn osalta.

Direktiivin 10 artiklan 3 kohdan ja 9 artiklan 1 kohdan nojalla avustajasta luopuminen edellyttää, että luovutettavaksi pyydetty on saanut riittävät tiedot kyseisen oikeuden sisällöstä ja siitä luopumisen mahdollisista seurauksista. Edellytyksenä on lisäksi, että luopuminen tapahtuu vapaaehtoisesti ja yksiselitteisesti. Jos luovutettavaksi pyydetty ei haluaisi käyttää oikeuttaan avustajaan, poliisin olisi sen vuoksi tarvittaessa varmistettava, että luovutettavaksi pyydetyllä on riittävät tiedot oikeudestaan käyttää avustajaa ja oikeudestaan puolustajaan sekä siitä, että puolustajan kustannukset maksetaan valtion varoista.

Uuteen pykälään otettaisiin lisäksi direktiivin 9 artiklan 3 kohtaa vastaava säännös siitä, että luovutettavaksi pyydetylle ilmoitetaan mahdollisuudesta peruuttaa avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopuminen. Jos luovutettavaksi pyydetty ei haluaisi käyttää oikeuttaan avustajaan, luovutettavaksi pyydetylle olisi siten ilmoitettava, että vaikka hän luopuisi oikeudestaan käyttää avustajaa, hänellä olisi oikeus halutessaan käyttää avustajaa myöhemmin.

21 b §. *Ilmoitus oikeudesta nimetä avustaja luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa.* Direktiivin 10 artiklan 4 ja 5 kohdassa on säännökset avustajan nimeämisestä luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa. Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin uusista velvollisuuksista, joita mainituissa kohdissa asetetaan täytäntöönpanojäsenvaltion toimivaltaisille viranomaisille.

Pykälän 1 momentin mukaan keskusrikospoliisin olisi ilmoitettava luovutettavaksi pyydetylle hänen oikeudestaan nimetä avustaja luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa. Direktiivin 10 artiklan 4 kohdan mukaisesti tämän avustajan tehtävänä olisi luovutettavaksi pyydettyä Suomessa avustavan puolustajan avustaminen antamalla tälle tietoja ja neuvoja, jotta luovutettavaksi pyydetty voi tosiasiallisesti käyttää eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan puitepäätöksen mukaisia oikeuksiaan.

Ilmoitus oikeudesta nimetä avustaja luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa olisi tehtävä viipymättä samassa yhteydessä kuin 21 §:n 1 momentissa tarkoitetut ilmoitukset. Ilmoittamisessa käytettävään kieleen ja tulkkaukseen sekä ilmoittamisen kirjaamiseen sovellettaisiin, mitä 21 §:n 2 ja 4 momentissa säädetään.

Jos luovutettavaksi pyydetty ilmoittaisi, että hän haluaisi nimetä avustajan luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa, keskusrikospoliisin olisi pykälän 2 momentin mukaan viipymättä ilmoitettava siitä luovuttamispyynnön esittäneen jäsenvaltion toimivaltaisille viranomaisille. Direktiivin 10 artiklan 5 kohdan mukaisesti keskusrikospoliisilla olisi velvollisuus välittää tämä tieto toisen jäsenvaltion toimivaltaisille viranomaisille, jotta nämä toimittaisivat luovutettavaksi pyydetylle tietoja kyseisessä jäsenvaltiossa toimivista avustajista, jotka hoitavat pidätysmääräysasioita. Keskusrikospoliisilla ei olisi momentissa tarkoitettua velvollisuutta, jos luovutettavaksi pyydetyllä ei olisi tarvetta saada edellä mainittuja tietoja sen vuoksi, että hänellä jo olisi avustaja toisessa jäsenvaltiossa.

57 a §. *Tietojen toimittaminen avustajan nimeämistä varten.* Uudessa pykälässä säädettäisiin direktiivin 10 artiklan 5 kohdan mukaisesti luovuttamista pyytäneen jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten velvollisuuksista, joiden tarkoituksena on helpottaa avustajan nimeämistä luovuttamista pyytäneessä jäsenvaltiossa.

Jos luovutettavaksi pyydetty haluaisi nimetä avustajan Suomessa, täytäntöönpanojäsenvaltion toimivaltainen viranomainen ilmoittaisi siitä direktiivin 10 artiklan 5 kohdan mukaisesti luovuttamista pyytäneelle viranomaiselle eli syyttäjälle tai Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle. Kyseisen viranomaisen tulisi tällaisen ilmoituksen saatuaan toimittaa luovutettavaksi pyydetylle tietoja, jotka helpottaisivat avustajan nimeämistä Suomessa. Direktiivin johdanto-osan kappaleen 46 mukaisesti luovutettavaksi pyydetylle voitaisiin toimittaa esimerkiksi luettelo avustajista, jotka hoitavat pidätysmääräysasioita Suomessa.

Edellä mainitut tiedot olisi toimitettava luovutettavaksi pyydetylle ilman aiheetonta viivytystä. Tiedot toimitettaisiin luovutettavaksi pyydetylle toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen välityksellä siten kuin 55 §:ssä säädetään.

2.7 Oikeusapulaki

17 §. *Yksityisen avustajan palkkio ja kulukorvaus.* Voimassa olevan pykälän 4 momentin mukaan muutoksenhakutuomioistuin voi päättää, että avustajan palkkiota ja kuluja ei korvata valtion varoista, jos muutoksenhakemus on selvästi perusteeton. Voimassa olevan lain mukaan avustajan palkkion korvaamatta jättäminen kokonaisuudessaan on mahdollista ainoastaan momentissa tarkoitetuissa perusteetonta muutoksenhakua koskevissa tilanteissa.

Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan tuomioistuin voisi päättää, että avustajan palkkiota ei korvata valtion varoista, jos asian hoitamisessa on ollut erittäin vakavia avustajasta johtuvia laiminlyöntejä tai puutteita. Ehdotettu uusi säännös ei koskisi ainoastaan muutoksenhakuvaihetta.

Säännöstä voitaisiin soveltaa, jos avustajan työ olisi ollut erittäin heikkolaatuista. Jos asian hoitamisessa olisi ollut laiminlyöntejä tai puutteita, joita ei ole kuitenkaan pidettävä erittäin vakavina, sovellettaisiin nykyisen oikeusavun palkkioperusteista annetun valtioneuvoston asetuksen 9 §:n 1 momentin 4 kohdan säännöstä palkkion alentamisesta.

Esimerkiksi korkeimmille oikeusasteille osoitetut erityisen heikkolaatuiset valituslupahakemukset tai valitukset voisivat tulla arvioitavaksi ehdotettua säännöstä vasten, jos tuomioistuin harkitsisi, ettei palkkion alentaminen ole riittävä seuraamus. Kysymys voisi tällöin olla esimerkiksi siitä, että avustaja ei ole korkeimmassa oikeudessa esittänyt mitään sisällöllistä perustetta sille, miksi valitusluvan myöntämisen edellytykset ovat hakijan käsityksen mukaan olemassa tai minkä vuoksi alemman oikeusasteen ratkaisuun haetaan muutosta.

Laissa on säännöksiä tuomioistuimen velvollisuudesta täydennyttää esimerkiksi muutoksenhakemuksia sekä tietyissä tilanteissa vaihtaa avustaja viran puolesta. Täydennyttäminen sellaisenaan ei voisi johtaa palkkion korvaamatta jättämiseen, vaan tämä seuraamus voisi tulla harkittavaksi vasta avustajan työn puutteellisuuden jatkuessa merkittävänä vielä täydennyskehotuksen jälkeenkin. Oikeusapulain 9 §:n mukaan tuomioistuin voi pätevistä syistä omasta aloitteestaan peruuttaa avustajan määräyksen ja määrätä toisen avustajan. Avustajalle kuuluvien velvollisuuksien laiminlyöntiä voidaan pitää pätevänä syynä (HE 82/2001 vp s. 92). Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n 3 momentin nojalla tuomioistuimen on viran puolesta määrättävä uusi puolustaja, kun epäillyn valitsema puolustaja ei kykene asianmukaisesti puolustamaan epäiltyä. Muun muassa näissä tilanteissa voisi olla tarvetta arvioida, olisiko avustajalle maksettava vaihtamiseen asti suoritetuista toimenpiteistä palkkio kokonaisuudessaan tai alennettuna vai tulisiko palkkio jättää ehdotetun säännöksen nojalla kokonaan korvaamatta.

Ehdotettava säännös olisi harkinnanvarainen. Ottaen huomioon päämiehen lähtökohtaisen oikeuden valita avustajansa ja avustajan oikeuden korvaukseen työstään, säännöstä tulisi soveltaa vain poikkeuksellisissa tilanteissa.

Voimassa olevan momentin säännöstä selvästi perusteettomasta muutoksenhausta ei ehdoteta muutettavaksi.

3 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Esitutkintalain 11 luvun 10 §:ään sisältyvän asetuksenantovaltuuden nojalla valtioneuvoston asetuksessa esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta on annettu tarkempia säännöksiä muun ohessa kuulustelupöytäkirjan ja esitutkintapöytäkirjan sisällöstä. Direktiivin 9 artiklan 2 kohdan mukaan tiedot avustajan käytöstä luopumisesta ja olosuhteista, joissa luopuminen tapahtui, on kirjattava. Tämän vuoksi asetukseen tulisi lisätä säännökset avustajan käytöstä luopumisen kirjaamisesta.

4 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 27 päivänä marraskuuta 2016, jolloin direktiivi on pantava täytäntöön.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 7 luvun 12 ja 17 § ja 8 luvun 3 §:n 2 momentti sekä
lisätään 4 luvun 10 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 818/2014 ja 10/2016, uusi 2
momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi, seuraavasti:

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

10 §

Oikeus käyttää avustajaa esitutkinnassa

Jos epäilty ei halua käyttää oikeuttaan avustajaan, esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa varmistettava, että epäillyllä on riittävät tiedot häntä koskevan rikosepäilyn sisällöstä, hänen oikeudestaan olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen ja oikeudestaan käyttää avustajaa esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Epäillylle on ilmoitettava, että hänellä on oikeus myöhemmin peruuttaa avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopuminen.

7 luku

Kuulustelut

12 §

Kuultavaa tukevien henkilöiden läsnäolo

Asianosaisen avustajalla ja asianomistajalle määrätyllä tukihenkilöllä on oikeus olla läsnä hänen päämiestään kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja kiellä sitä painavista rikostutkinnallisista syistä. Epäillyn avustajan läsnäolo saadaan kieltää vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi.

Epäillyn vaatimuksesta tuomioistuimen on tutkittava, ovatko 1 momentissa säädetyt edellytykset hänen avustajansa läsnäolon kieltämiselle olleet olemassa. Vaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa läsnäolon kieltämisestä. Toimivaltaiseen tuomioistuimeen ja vaatimuksen käsittelyyn sovelletaan, mitä pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Tutkija voi pyynnöstä sallia muunkin kuin 1 momentissa tarkoitetun asianosaista tai todistajaa tukevan henkilön läsnäolon kuulustelussa, jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä eikä vaaranna salassapitovelvollisuutta.

17 §

Kysymysten tekeminen ja muu osallistuminen kuulusteluun

Asianosainen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä voivat kuulustelussa tutkijan luvalla esittää kuulusteltavalle kysymyksiä asian selvittämiseksi. Tutkija saa päättää, että kysymykset on esitettävä hänen välityksellään. Myös syyttäjä voi esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Asianosaisella, hänen avustajallaan ja asiamiehellään on muulloinkin oikeus pyytää tutkijaa kysymään kuulusteltavalta asian selvittämiseksi tarpeellisia seikkoja. Kuulusteltavan avustaja voi myös muulla tavoin osallistua kuulusteluun, jos päämiehen oikeuksien valvominen sitä edellyttää.

8 luku

Ryhmätunnistus

3 §

Ryhmätunnistuksen järjestäminen

Tutkija voi sallia asianosaisen, hänen avustajansa tai asiamiehensä ja asianomistajan kanssa hänelle määrätyn tukihenkilön olla läsnä ryhmätunnistuksessa, jollei siitä aiheudu haittaa tunnistamiselle. Tunnistettavana olevan epäillyn avustajan oikeuteen olla läsnä ryhmätunnistuksessa sovelletaan kuitenkin, mitä hänen oikeudestaan olla läsnä kuulustelussa säädetään. Syyttäjälle on varattava tilaisuus olla läsnä ryhmätunnistuksessa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

2.

Laki

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n ja 7 luvun 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 2 luvun 2 § ja 7 luvun 1 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 807/2011, seuraavasti:

2 luku

Säilytystilaan ottaminen

2 §

Vapaudenmenetyksestä ilmoittaminen

Tutkintavangille on varattava tilaisuus ilmoittaa läheiselleen tai muulle henkilölle vapaudenmenetyksestään.

Pidätetyn ja kiinni otetun vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava ilman aiheetonta viivästystä pidätetyn ja kiinni otetun osoituksen mukaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle. Ilmoitusta ei saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tai kiinni otetun tahtoa. Jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi, ilmoittamista pidättämisestä voidaan päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä lykätä enintään kaksi vuorokautta kiinniottamisesta ja ilmoittamista kiinniottamisesta voidaan lykätä tai se voidaan jättää tekemättä.

Pidätetyn tai kiinni otetun vaatimuksesta tuomioistuimen on tutkittava, ovatko 2 momentissa säädetyt edellytykset ilmoittamisen lykkäämiselle tai tekemättä jättämiselle olleet olemassa. Vaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa siitä, kun pidätetty tai kiinni otettu on saanut tiedon ilmoittamisen lykkäämisestä tai tekemättä jättämisestä. Toimivaltaiseen tuomioistuimeen ja vaatimuksen käsittelyyn sovelletaan, mitä pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava ilman aiheetonta viivästystä hänen huoltajalleen, jollei ilmoittaminen ole lapsen edun vastaista, sekä sosiaaliviranomaiselle. Huoltajalle ilmoittamisen lykkäämiseen ja tekemättä jättämiseen sovelletaan lisäksi, mitä 2 ja 3 momentissa säädetään.

7 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet säilytystilan ulkopuolelle

1 §

Tapaaminen

Vapautensa menettäneellä on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se säilytystilan järjestystä ja toimintaa häiritsemättä on mahdollista, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinolain 4 luvun mukaisesti rajoitettu. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen vapautensa menettäneen yhteyksien kannalta tai muusta erityisestä syystä. Vapautensa menettäneellä on kuitenkin aina oikeus ilman aiheutonta viivytystä tavata tämän lain 6 luvun 4 §:ssä tarkoitettu asiamiehensä muiden henkilöiden olematta läsnä. Tapaajan tarkastamisesta säädetään 10 luvussa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

3.

Laki

sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) 7 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 821/2014, seuraavasti:

7 §

Esitutkinta

Tässä laissa tarkoitetun rikkomuksen selvittämiseksi toimitetaan esitutkintalain (805/2011) 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä sakkovaatimuksen, sakkomääräyksen, rikesakkomääräyksen tai rangaistusvaatimuksen antamiseksi. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta mainitun lain 4 luvun 10 §:n 2 momentin ja 13 ja 16 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan samana päivänä kuin sakon ja rikesakon määräämisestä annettu laki (754/2010).

4.

Laki

rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) 5 §, sellaisena kuin se on laissa 822/2014, seuraavasti:

5 §

Ennen rangaistusvaatimuksen antamista toimitetaan esitutkintalain (805/2011) 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä seuraamuksen määrittämiseksi rangaistusmääräysmenettelyssä. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta mainitun lain 4 luvun 10 §:n 2 momentin ja 13 ja 16 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

5.

Laki

rikesakkomenettelystä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikesakkomenettelystä annetun lain (66/1983) 7 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 823/2014, seuraavasti:

7 §

Rikesakkoasiassa toimitetaan esitutkintalain (805/2011) 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä rikesakon määrittämistä varten. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta mainitun lain 4 luvun 10 §:n 2 momentin ja 13 ja 16 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

6.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 20 §:n edellä oleva väliotsikko sekä *lisätään* lakiin uusi 20 b, 21 b ja 57 a § seuraavasti:

Avustaja ja puolustaja sekä kirjallinen ilmoitus oikeuksista

20 §

20 b §

Avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopuminen

Jos luovutettavaksi pyydetty ei halua käyttää oikeuttaan avustajaan, poliisin on tarvittaessa varmistettava, että luovutettavaksi pyydetyllä on riittävät tiedot oikeudestaan käyttää avustajaa ja oikeudestaan puolustajaan. Luovutettavaksi pyydetylle on ilmoitettava, että hänellä on oikeus myöhemmin peruuttaa avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopuminen.

21 b §

Ilmoitus oikeudesta nimetä avustaja luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa

Sen lisäksi, mitä 21 §:ssä säädetään luovutettavaksi pyydetylle tehtävistä ilmoituksista, keskusrikospoliisin on ilmoitettava luovutettavaksi pyydetylle viipymättä myös hänen oikeudestaan nimetä avustaja luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa. Ilmoitukseen sovelletaan, mitä 21 §:n 2 ja 4 momentissa säädetään.

Jos luovutettavaksi pyydetty haluaa käyttää 1 momentissa tarkoitettua oikeuttaan, keskusrikospoliisin on viipymättä ilmoitettava siitä luovuttamispyynnön esittäneen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle.

57 a §

Tietojen toimittaminen avustajan nimeämistä varten

Jos toisen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen ilmoittaa 54 §:ssä tarkoitetulle toimivaltaiselle viranomaiselle, että luovutettavaksi pyydetty haluaa nimetä avustajan Suomessa, 54 §:ssä tarkoitetun toimivaltaisen viranomaisen on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä luovutettavaksi pyydetylle tietoja, jotka helpottavat avustajan nimeämistä. Tiedot toimitetaan toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle siten kuin 55 §:ssä säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

7.

Laki

oikeusapulain 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeusapulain (257/2002) 17 §:n 4 momentti seuraavasti:

17 §

Yksityisen avustajan palkkio ja kulukorvaus

Tuomioistuin voi päättää, että avustajan palkkiota ei korvata valtion varoista, jos asian hoitamisessa on ollut erittäin vakavia avustajasta johtuvia laiminlyöntejä tai puutteita. Muutoksenhakutuomioistuin voi myös päättää, että avustajan palkkiota ja kuluja ei korvata valtion varoista, jos muutoksenhakemus on selvästi perusteeton.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 16 päivänä kesäkuuta 2016

Pääministerin sijainen, ulkoasiainministeri

Timo Soini

Liikenne- ja viestintäministeri Anne Berner

1.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 7 luvun 12 ja 17 § ja 8 luvun 3 §:n 2 momentti sekä lisätään 4 luvun 10 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 818/2014 ja 10/2016, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi, seuraavasti:

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

10 §

Oikeus käyttää avustajaa esitutkinnassa

Jos epäilty ei halua käyttää oikeuttaan avustajaan, esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa varmistettava, että epäillyllä on riittävät tiedot häntä koskevan rikosepäilyn sisällöstä, hänen oikeudestaan olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen ja oikeudestaan käyttää avustajaa esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Epäilylle on ilmoitettava, että hänellä on oikeus myöhemmin peruuttaa avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopuminen.

7 luku

Kuulustelut

12 §

12 §

Kuultavaa tukevien henkilöiden läsnäolo

Kuultavaa tukevien henkilöiden läsnäolo

Asianosaisen avustajalla ja asianomistajalle määrättyllä tukihenkilöllä on oikeus olla läsnä hänen päämiestään kuulusteltaessa, jollei tut-

Asianosaisen avustajalla ja asianomistajalle määrättyllä tukihenkilöllä on oikeus olla läsnä hänen päämiestään kuulusteltaessa, jollei tut-

Voimassa oleva laki

kinnanjohtaja kiellä sitä painavista rikostutkinnallisista syistä. Tutkija voi pyynnöstä sallia muunkin asianosaista tai todistajaa tukevan henkilön läsnäolon kuulustelussa, jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä tai vaarana salassapitovelvollisuutta.

17 §

Kysymysten tekeminen

Asianosainen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä voivat kuulustelussa tutkijan luvalla esittää kuulusteltavalle kysymyksiä asian selvittämiseksi. Tutkija saa päättää, että kysymykset on esitettävä hänen välityksellään. Myös syyttäjä voi esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Asianosaisella, hänen avustajallaan ja asiamiehellään on muulloinkin oikeus pyytää tutkijaa kysymään kuulusteltavalta asian selvittämiseksi tarpeellisia seikkoja.

Ehdotus

kinnanjohtaja kiellä sitä painavista rikostutkinnallisista syistä. *Epäillyn avustajan läsnäolo saadaan kieltää vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi.*

Epäillyn vaatimuksesta tuomioistuimen on tutkittava, ovatko I momentissa säädetyt edellytykset hänen avustajansa läsnäolon kieltämiselle olleet olemassa. Vaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa läsnäolon kieltämisestä. Toimivaltaiseen tuomioistuimeen ja vaatimuksen käsittelyyn sovelletaan, mitä pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Tutkija voi pyynnöstä sallia muunkin *kuin I momentissa tarkoitetun* asianosaista tai todistajaa tukevan henkilön läsnäolon kuulustelussa, jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä *eikä* vaarana salassapitovelvollisuutta.

17 §

Kysymysten tekeminen ja muu osallistuminen kuulusteluun

Asianosainen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä voivat kuulustelussa tutkijan luvalla esittää kuulusteltavalle kysymyksiä asian selvittämiseksi. Tutkija saa päättää, että kysymykset on esitettävä hänen välityksellään. Myös syyttäjä voi esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Asianosaisella, hänen avustajallaan ja asiamiehellään on muulloinkin oikeus pyytää tutkijaa kysymään kuulusteltavalta asian selvittämiseksi tarpeellisia seikkoja. *Kuulusteltavan avustaja voi myös muulla tavoin osallistua kuulusteluun, jos päämiehen oikeuksien valvominen sitä edellyttää.*

8 luku

Ryhmätunnistus

3 §

Ryhmätunnistuksen järjestäminen

3 §

Ryhmätunnistuksen järjestäminen

Tutkija voi sallia asianosaisen, hänen avus-

Tutkija voi sallia asianosaisen, hänen avus-

HE 99/2016 vp

Voimassa oleva laki

tajansa tai asiamiehensä ja asianomistajan kanssa hänelle määrätyn tukihenkilön olla läsnä ryhmätunnistuksessa, jollei siitä aiheudu haittaa tunnistamiselle. Syyttäjälle on varattava tilaisuus olla läsnä ryhmätunnistuksessa.

Ehdotus

tajansa tai asiamiehensä ja asianomistajan kanssa hänelle määrätyn tukihenkilön olla läsnä ryhmätunnistuksessa, jollei siitä aiheudu haittaa tunnistamiselle. *Tunnistettavana olevan epäillyn avustajan oikeuteen olla läsnä ryhmätunnistuksessa sovelletaan kuitenkin, mitä hänen oikeudestaan olla läsnä kuulustelussa säädetään.* Syyttäjälle on varattava tilaisuus olla läsnä ryhmätunnistuksessa.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

2.

Laki

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n ja 7 luvun 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 2 luvun 2 § ja 7 luvun 1 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 807/2011, seuraavasti:

2 luku

Säilytystilaan ottaminen

Voimassa oleva laki

2 §

Vapaudenmenetyksestä ilmoittaminen

Tutkintavangille on varattava tilaisuus ilmoittaa läheiselleen tai muulle henkilölle vapaudenmenetyksestään.

Pidätetyn ja kiinni otetun vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava pidätetyn ja kiinni otetun osoituksen mukaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle. Jos ilmoittamisesta on erityistä haittaa rikoksen selvittämiseksi, ilmoittamista pidättämisestä voidaan päällystään kuuluvan poliisimiehen päätöksellä lykätä enintään kaksi vuorokautta kiinniottamisesta ja ilmoittamista kiinniottamisesta voidaan lykätä tai se voidaan jättää tekemättä. Ilmoitusta ei saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tai kiinni otetun tahtoa.

Ehdotus

2 §

Vapaudenmenetyksestä ilmoittaminen

Tutkintavangille on varattava tilaisuus ilmoittaa läheiselleen tai muulle henkilölle vapaudenmenetyksestään.

Pidätetyn ja kiinni otetun vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava *ilman aiheutonta viivästystä* pidätetyn ja kiinni otetun osoituksen mukaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle. Ilmoitusta ei saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tai kiinni otetun tahtoa. *Jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi*, ilmoittamista pidättämisestä voidaan päällystään kuuluvan poliisimiehen päätöksellä lykätä enintään kaksi vuorokautta kiinniottamisesta ja ilmoittamista kiinniottamisesta voidaan lykätä tai se voidaan jättää tekemättä.

Pidätetyn tai kiinni otetun vaatimuksesta tuomioistuimen on tutkittava, ovatko 2 momentissa säädetyt edellytykset ilmoittamisen lykkäämiselle tai tekemättä jättämiselle olleet olemassa. Vaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa siitä, kun pidätetty tai kiinni otettu on saanut tiedon ilmoittamisen lykkäämisestä tai tekemättä jättämisestä. Toimivaltaiseen tuomioistuimeen ja vaatimuksen käsittelyyn sovelletaan, mitä pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava ilman aiheetonta viivästystä hänen huoltajalleen, jollei ilmoittaminen ole lapsen edun vastaista, sekä sosiaaliviranomaiselle. Huoltajalle ilmoittamisen lykkäämiseen ja tekemättä jättämiseen sovelletaan lisäksi, mitä 2 ja 3 momentissa säädetään.

7 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet säilytystilan ulkopuolelle

1 §

Tapaaminen

Vapautensa menettäneellä on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se säilytystilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinolain 4 luvun mukaisesti rajoitettu. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen vapautensa menettäneen yhteyksien kannalta tai muusta erityisestä syystä. Vapautensa menettäneellä on kuitenkin aina oikeus ilman aiheetonta viivytystä tavata tämän lain 6 luvun 4 §:ssä tarkoitettu asiamiehensä. Tapaajan tarkastamisesta säädetään 10 luvussa.

1 §

Tapaaminen

Vapautensa menettäneellä on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se säilytystilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinolain 4 luvun mukaisesti rajoitettu. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen vapautensa menettäneen yhteyksien kannalta tai muusta erityisestä syystä. Vapautensa menettäneellä on kuitenkin aina oikeus ilman aiheetonta viivytystä tavata tämän lain 6 luvun 4 §:ssä tarkoitettu asiamiehensä *muiden henkilöiden olematta läsnä*. Tapaajan tarkastamisesta säädetään 10 luvussa.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

3.

Laki

sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) 7 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 821/2014, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7 §

7 §

Esitutkinta

Esitutkinta

Tässä laissa tarkoitetun rikkomuksen selvittämiseksi toimitetaan esitutkintalain (805/2011) 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä sakkovaatimuksen, sakkomääräyksen, rikesakkomääräyksen tai rangaistusvaatimuksen antamiseksi. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta mainitun lain 4 luvun 13 ja 16 §:n säännöksiä.

Tässä laissa tarkoitetun rikkomuksen selvittämiseksi toimitetaan esitutkintalain (805/2011) 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä sakkovaatimuksen, sakkomääräyksen, rikesakkomääräyksen tai rangaistusvaatimuksen antamiseksi. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta mainitun lain 4 luvun 10 §:n 2 momentin ja 13 ja 16 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan samana päivänä kuin sakon ja rikesakon määräämisestä annettu laki (754/2010).

4.

Laki

rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) 5 §, sellaisena kuin se on laissa 822/2014, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

5 §

Ennen rangaistusvaatimuksen antamista toimitetaan esitutkintalain (805/2011) 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä seuraamuksen määrittämiseksi rangaistusmääräysmenettelyssä. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta mainitun lain 4 luvun 13 ja 16 §:n säännöksiä.

Ehdotus

5 §

Ennen rangaistusvaatimuksen antamista toimitetaan esitutkintalain (805/2011) 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä seuraamuksen määrittämiseksi rangaistusmääräysmenettelyssä. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta mainitun lain 4 luvun 10 §:n 2 momentin ja 13 ja 16 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

5.

Laki

rikesakkomenettelystä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikesakkomenettelystä annetun lain (66/1983) 7 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 823/2014, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

7 §
Rikesakkoasiassa toimitetaan esitutkintalain (805/2011) 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä rikesakon määräämistä varten. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta mainitun lain 4 luvun 13 ja 16 §:n säännöksiä.

Ehdotus

7 §
Rikesakkoasiassa toimitetaan esitutkintalain (805/2011) 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä rikesakon määräämistä varten. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta mainitun lain 4 luvun 10 §:n 2 momentin ja 13 ja 16 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____
kuuta 20____.

6.

Laki**rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 20 §:n edellä oleva väliotsikko sekä *lisätään* lakiin uusi 20 b, 21 b ja 57 a § seuraavasti:

<i>Voimassa oleva laki</i>	<i>Ehdotus</i>
<i>Avustaja ja puolustaja</i>	<i>Avustaja ja puolustaja sekä kirjallinen ilmoitus oikeuksista</i>
20 §	20 §
(uusi)	20 b §
	<i>Avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopuminen</i>
	<i>Jos luovutettavaksi pyydetty ei halua käyttää oikeuttaan avustajaan, poliisin on tarvittaessa varmistettava, että luovutettavaksi pyydetyllä on riittävät tiedot oikeudestaan käyttää avustajaa ja oikeudestaan puolustajaan. Luovutettavaksi pyydetylle on ilmoitettava, että hänellä on oikeus myöhemmin peruuttaa avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopuminen.</i>
(uusi)	21 b §
	<i>Ilmoitus oikeudesta nimetä avustaja luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa</i>
	<i>Sen lisäksi, mitä 21 §:ssä säädetään luovutettavaksi pyydetylle tehtävistä ilmoituksista, keskusrikospoliisin on ilmoitettava luovutettavaksi pyydetylle viipymättä myös hänen oikeudestaan nimetä avustaja luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa. Ilmoi-</i>

Voimassa oleva laki

Ehdotus

tukseen sovelletaan, mitä 21 §:n 2 ja 4 momentissa säädetään.

Jos luovutettavaksi pyydetty haluaa käyttää 1 momentissa tarkoitettua oikeuttaan, keskusrikospoliisin on viipymättä ilmoitettava siitä luovuttamispyynnön esittäneen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle.

(uusi)

57 a §

Tietojen toimittaminen avustajan nimeämistä varten

Jos toisen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen ilmoittaa 54 §:ssä tarkoitetulle toimivaltaiselle viranomaiselle, että luovutettavaksi pyydetty haluaa nimetä avustajan Suomessa, 54 §:ssä tarkoitetun toimivaltaisen viranomaisen on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä luovutettavaksi pyydetylle tietoja, jotka helpottavat avustajan nimeämistä. Tiedot toimitetaan toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle siten kuin 55 §:ssä säädetään.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

7.

Laki

oikeusapulain 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeusapulain (257/2002) 17 §:n 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 §

17 §

Yksityisen avustajan palkkio ja kulukorvaus

Yksityisen avustajan palkkio ja kulukorvaus

Muutoksenhakutuomioistuin voi päättää, että avustajan palkkiota ja kuluja ei korvata valtion varoista, jos muutoksenhakemus on selvästi perusteeton.

Tuomioistuin voi päättää, että avustajan palkkiota ei korvata valtion varoista, jos asian hoitamisessa on ollut erittäin vakavia avustajasta johtuvia laiminlyöntejä tai puutteita. Muutoksenhakutuomioistuin voi myös päättää, että avustajan palkkiota ja kuluja ei korvata valtion varoista, jos muutoksenhakemus on selvästi perusteeton.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

Valtioneuvoston asetus

esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 1 luvun 3 §:n muuttamisesta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen (122/2014) 1 luvun 3 §:n 10 kohta sekä
lisätään 1 luvun 3 §:ään uusi 11 kohta seuraavasti:

1 luku

Esitutkinta

3 §

Merkinnät esitutkintapöytäkirjaan

Sen lisäksi, mitä esitutkintalaissa säädetään, esitutkintapöytäkirjaan on tehtävä merkintä:

-
- 10) esitutkintalain 4 luvun 16 §:ssä tarkoitetuista ilmoituksista;
 - 11) siitä, että epäilty on luopunut oikeudestaan käyttää avustajaa, sekä luopumisen yhteydessä epäillylle annetuista esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitetuista tiedoista.

Tämä asetus tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 .